

P O L S K I
FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA
DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2006 roku

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGÓRZE**

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2008

**Wyniki standardowe
uzyskane przez
gospodarstwa rolne
uczestniczące
w Polskim FADN
w 2006 roku**

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGÓRZE**

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

Piotr Czarnota

mgr inż. Rafał Tarasiuk

Warszawa 2008

Redakcja techniczna

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-60798-43-0

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadm.pl

Internet: www.fadm.pl; www.polskifadm.eu

Spis treści

1. Analiza wyników standardowych	7
1.1. Uwagi wstępne	7
1.2. Analiza rozkładów według regionu FADN i w Polsce.....	7
1.2.1. Region Małopolska i Pogórze.....	7
1.2.2. Polska.....	8
1.3. Analiza wyników standardowych według typów rolniczych	9
1.4. Analiza wyników standardowych według klas wielkości ekonomicznej.....	21
1.5. Analiza wyników standardowych według klas powierzchni użytków rolnych	34
1.6. Podsumowanie.....	47
1.7. Wnioski	47

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze.....	8
Wykres 2	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w Polsce.....	8
Wykres 3	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych.....	9
Wykres 4	Rozkład powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	10
Wykres 5	Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według typów rolniczych.....	10
Wykres 6	Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według typów rolniczych ..	11
Wykres 7	Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych.....	11
Wykres 8	Rozkład wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	12
Wykres 9	Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według typów rolniczych.....	12
Wykres 10	Udział dodzierżawionych użytków rolnych według typów rolniczych.....	13
Wykres 11	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	13
Wykres 12	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 13	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 14	Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 15	Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według typów rolniczych	16
Wykres 16	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	16
Wykres 17	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	17
Wykres 18	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	17
Wykres 19	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	18
Wykres 20	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	18
Wykres 21	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	19

Wykres 22	Przeptyw gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych	19
Wykres 23	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych ..	20
Wykres 24	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych	20
Wykres 25	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	21
Wykres 26	Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	22
Wykres 27	Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas wielkości ekonomicznej	22
Wykres 28	Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas wielkości ekonomicznej	23
Wykres 29	Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej	24
Wykres 30	Rozkład wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	24
Wykres 31	Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas wielkości ekonomicznej ..	25
Wykres 32	Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	25
Wykres 33	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	26
Wykres 34	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	26
Wykres 35	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	27
Wykres 36	Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	27
Wykres 37	Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	28
Wykres 38	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej	28
Wykres 39	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	29
Wykres 40	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	30
Wykres 41	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	30
Wykres 42	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	31
Wykres 43	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej	32
Wykres 44	Przeptyw gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej	32
Wykres 45	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 46	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 47	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas powierzchni użytków rolnych	34
Wykres 48	Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych	35
Wykres 49	Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas powierzchni użytków rolnych	35
Wykres 50	Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas powierzchni użytków rolnych	36
Wykres 51	Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas powierzchni użytków rolnych	36
Wykres 52	Rozkład wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych	37
Wykres 53	Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas powierzchni użytków rolnych	37
Wykres 54	Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych	38
Wykres 55	Struktura produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych	38

Wykres 56	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych	39
Wykres 57	Struktura kosztów ogółem według klas powierzchni użytków rolnych	40
Wykres 58	Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych ..	40
Wykres 59	Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych.....	41
Wykres 60	Struktura kosztów bezpośrednich według klas powierzchni użytków rolnych	42
Wykres 61	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas powierzchni użytków rolnych.....	42
Wykres 62	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych.....	43
Wykres 63	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych	43
Wykres 64	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych.....	44
Wykres 65	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas powierzchni użytków rolnych	44
Wykres 66	Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas powierzchni użytków rolnych.....	45
Wykres 67	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych	45
Wykres 68	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych.....	46

Wykaz skrótów

AWU	- (ang. Annual Work Unit) (Jednostka przeliczeniowa pracy ogółem).
c.u.	- (ang. currency unit) (pol. jednostka monetarna).
CAP	- (ang. Common Agricultural Policy) (pol. Wspólna Polityka Rolna).
DG-AGRI	- (ang. Directorate-General Agriculture) (pol. Dyrekcja Generalna do Spraw Rolnictwa).
EC	- (ang. European Commission) (pol. Komisja Europejska).
ESU	- (ang. European Size Unit) (pol. Europejska jednostka wielkości).
EU	- (ang. European Union) (pol. Unia Europejska).
EUR	- oznaczenie systemowe jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości Krajów Członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Urząd Statystyczny Unii Europejskiej.
FADN	- (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- (ang. Family Work Unit) (Jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ - PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- (ang. Livestock Unit) (pol. Jednostka przeliczeniowa zwierząt).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- (ang. Standard Gross Margin) (pol. Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia).
UAA	- (ang. Utilized Agricultural Area) (pol. Ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne).

1. Analiza wyników standardowych

1.1. Uwagi wstępne

Opracowanie zawiera analizę graficzną wraz z prostym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów opisujących wyniki uzyskane przez gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2006 r. Wyniki te pochodzą z gospodarstw rolnych których wielkość ekonomiczna, ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM „2000” wynosiła co najmniej 2 ESU. Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według trzech kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8), wielkości ekonomicznej (ES6), wielkości obszarowej (UAA6). Należy w tym miejscu wyjaśnić, że tylko w odniesieniu do dwóch kryteriów: wielkości ekonomicznej i typu rolniczego wyniki są reprezentatywnymi dla pola obserwacji Polskiego FADN. Kryterium grupowania gospodarstw według zasobów ziemi zostało zastosowane w celu zaspokojenia zapotrzebowania odbiorców przyzwyczajonych do tego kryterium grupowania gospodarstw rolnych. W tym przypadku wyniki dla grup obszarowych ilustrują zmienność wyników w różnych klasach obszarowych gospodarstw rolnych, ale nie są reprezentatywne dla pola obserwacji Polskiego FADN, podobnie jak w przypadku każdego innego grupowania gospodarstw.

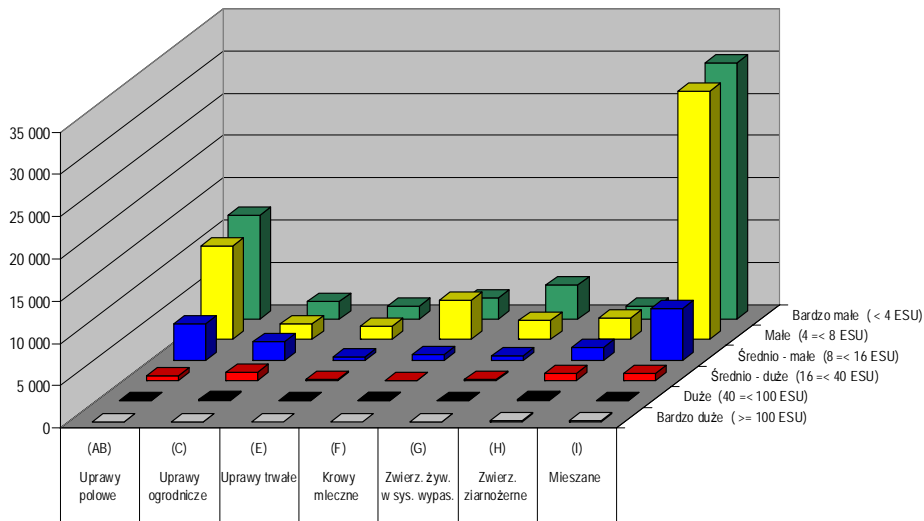
1.2. Analiza rozkładów według regionu FADN i w Polsce

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych oraz regionów FADN. Rozkłady zostały zaprezentowane na Wykresach 1 i 2.

1.2.1. Region Małopolska i Pogórze

W regionie Małopolska i Pogórze przeważają gospodarstwa rolne o wyraźnie słabszej sile ekonomicznej, o wielostronnej strukturze prowadzonej działalności (gospodarstwa zaliczane do typu „mieszane”). Na tle Polski opisywany region wyróżnia się przewagą gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) w czterech typach rolniczych (wyjątek stanowią typy: krowy mleczne i zwierzęta ziarnożerne), podczas gdy w Polsce we wszystkich typach przeważają gospodarstwa małe (od 4 do 8 ESU).

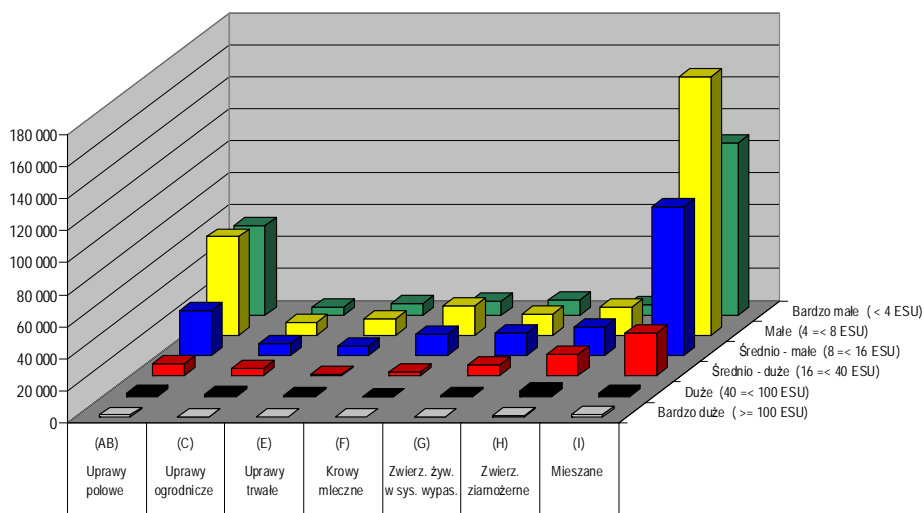
Wykres 1 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze

1.2.2. Polska

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych w Polsce lokuje się pod względem siły ekonomicznej w klasie poniżej 40 ESU (patrz: Wykres 2). Wśród nich dominują gospodarstwa o mieszanych działalnościach oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt jest mniej. Chów zwierząt żywionych w systemie wypasowym (w tym krów mlecznych) jest bardziej popularny niż trzody i drobiu razem wziętych.

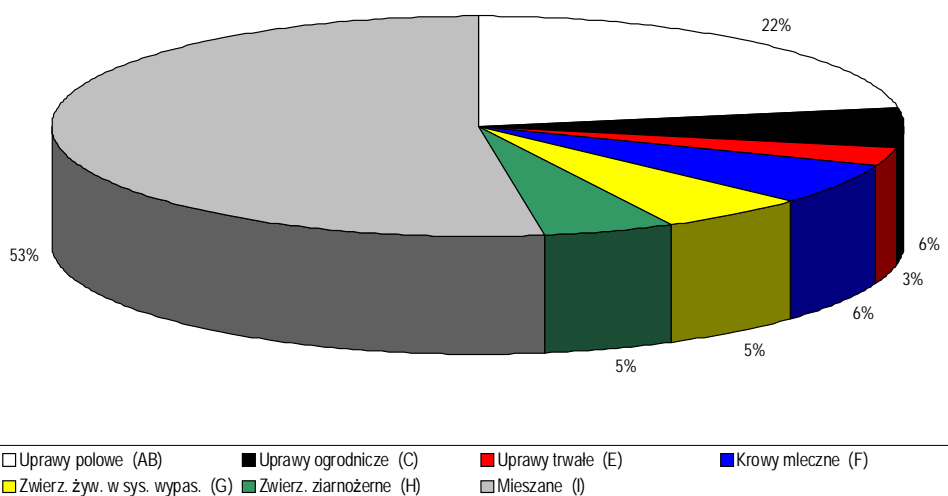
Wykres 2 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w Polsce

1.3. Analiza wyników standardowych według typów rolniczych

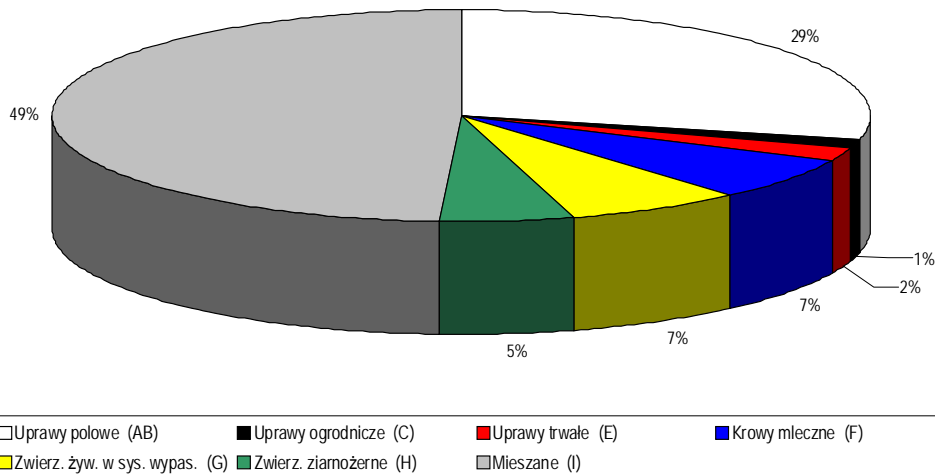
W zbiorze gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych najbardziej liczną grupą były gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (53% zbioru). W następnej kolejności znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (22%) i gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych oraz chowie krów mlecznych (po 6%). Pozostałe trzy typy gospodarstw miały udział nieprzekraczający łącznie 15% analizowanego zbioru.

Wykres 3 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych

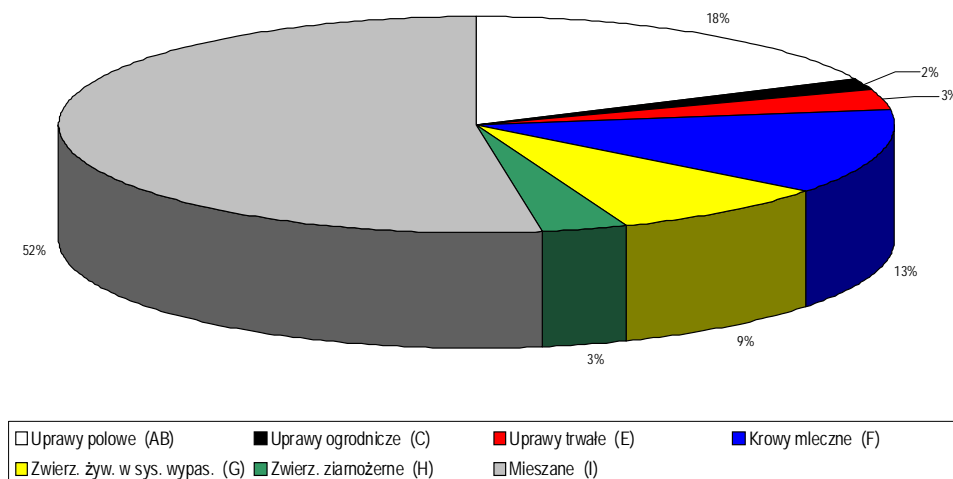
Wykres 4 pokazuje, że największy obszar użytków rolnych posiadają gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 49% i 29%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (1%).

Wykres 4 Rozkład powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

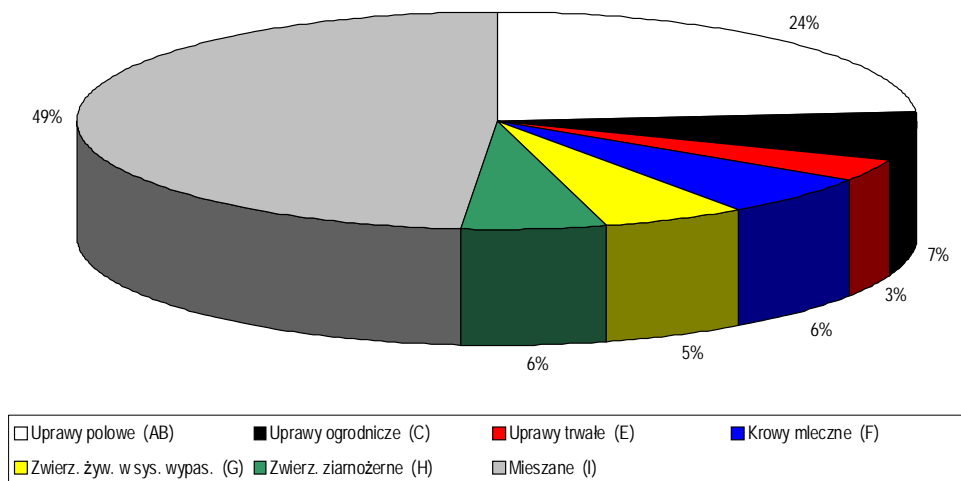
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany przez Wykres 5, wskazuje, iż 52% pogłowia zwierząt skoncentrowane jest w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Natomiast najmniejsza koncentracja pogłowia zwierząt występuje w typach uprawy trwałe i uprawy ogrodnicze (odpowiednio 3% i 2%).

Wykres 5 Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według typów rolniczych

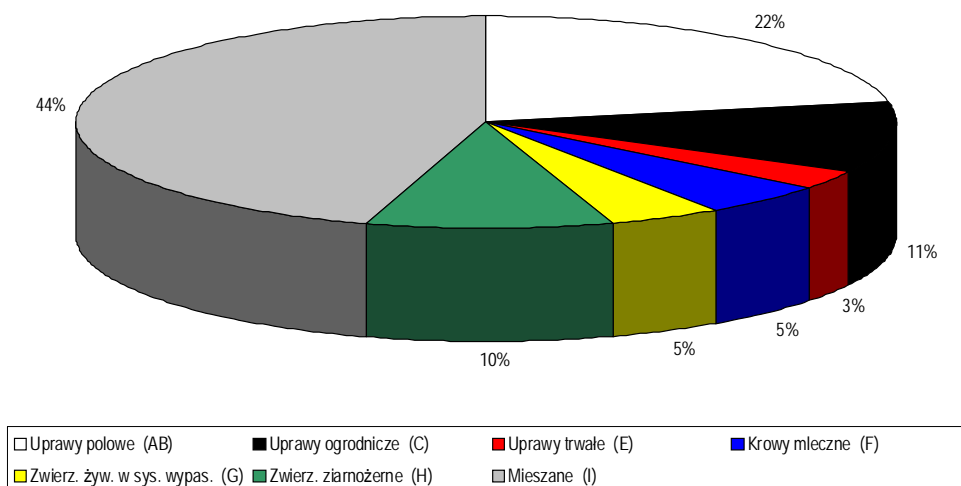
W typie mieszanym z produkcją roślinną i zwierzęcą znajduje się 49% osób pełnozatrudnionych. O połowę mniej osób pełnozatrudnionych znalazło się w typie uprawy polowe (24%). Wykres 6 pokazuje, że typy rolnicze o większej specjalizacji absorbują znacznie mniej nakładów pracy (średnio 3 – 7%).

Wykres 6 Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według typów rolniczych

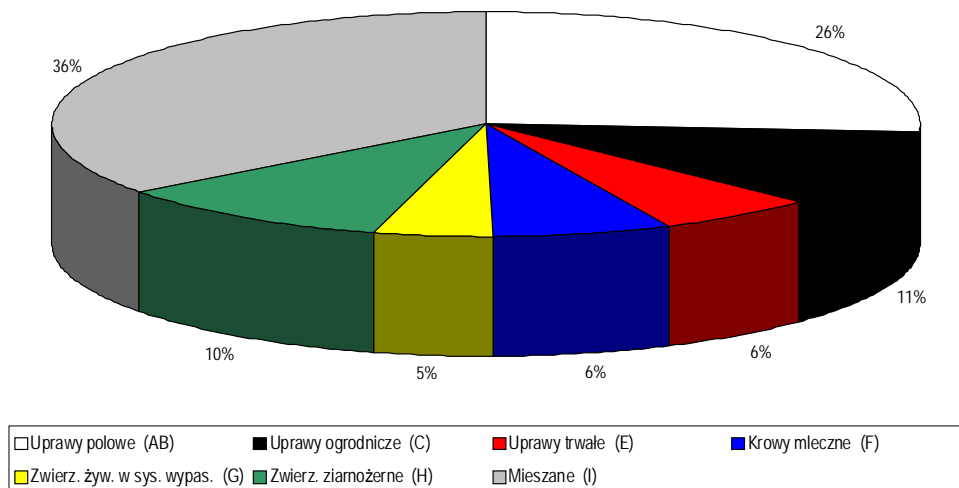
Największy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej (SNB) mają dwa typy rolnicze. Są to gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Udział ten wynosił odpowiednio 44% i 22%. Dużym udziałem w tworzeniu SNB cechowały się także gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (11%) oraz w chowie zwierząt ziarnożernych (10%). Pozostałe trzy typy łącznie nie przekroczyły 15% standardowej nadwyżki bezpośredniej w badanej zbiorowości (patrz: Wykres 7).

Wykres 7 Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych

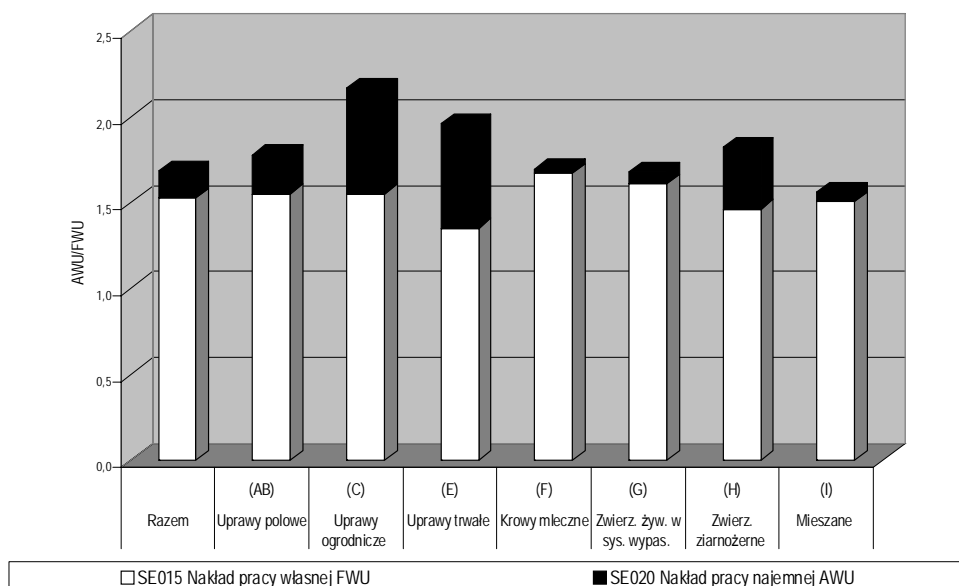
Rozkład wartości dodanej netto wykazuje wiele podobieństw z rozkładem standardowej nadwyżki bezpośredniej. Największy, 36% udział w wytworzeniu wartości dodanej netto miały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (patrz: Wykres 8).

Wykres 8 Rozkład wartości dodanej netto według typów rolniczych

W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, w uprawach trwałych oraz chowie zwierząt ziarnożernych ponoszone są największe nakłady pracy, których podstawą jest praca własna, jednakże z dużym udziałem pracy najemnej. W pozostałych typach rolniczych udział pracy najemnej jest znikomy, a nakłady pracy własnej kształtują się w granicach 1,5 FWU – jednostki przeliczeniowej pracy członków rodziny (patrz: Wykres 9).

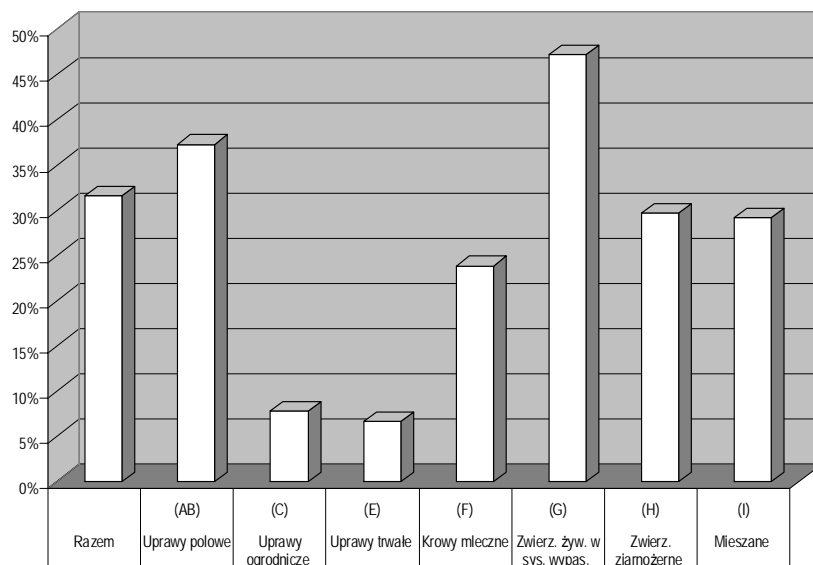
Wykres 9 Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według typów rolniczych

W analizowanych gospodarstwach dodzierżawa ziemi zwiększa powierzchnię użytków rolnych, najwięcej (ponad 45%) dodzierżawiają gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym. Najmniej gospodarstwa specjalizujące się w

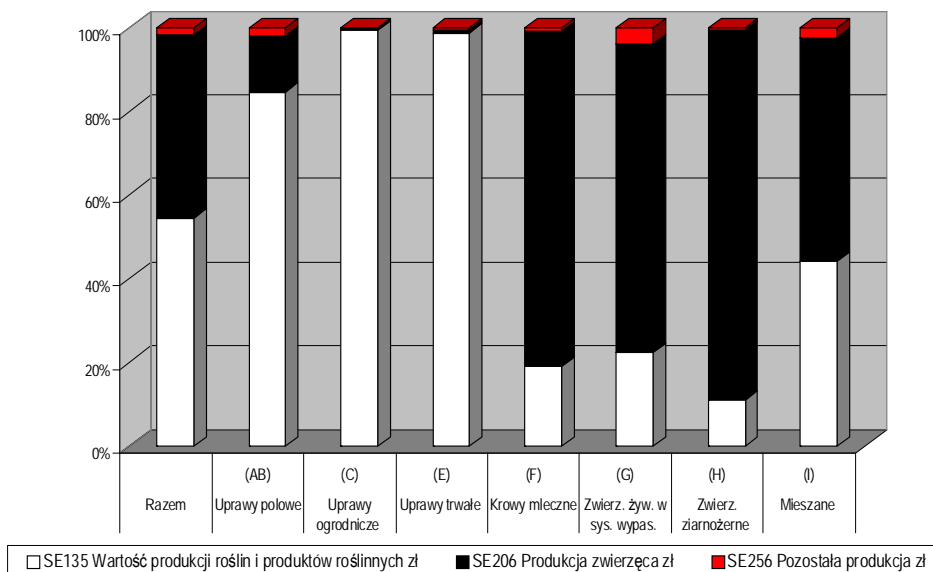
uprawach trwałych i ogrodniczych. Dzieje się tak ze względu na konieczne do poniesienia inwestycje długoterminowe związane z ziemią. Rolnikom nie opłaca się czynić tego na ziemi dodzierżawionej (patrz: Wykres 10).

Wykres 10 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych według typów rolniczych**

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych praktycznie całą wartość produkcji uzyskują tylko z produkcji roślinnej. W gospodarstwach mieszanych wartość produkcji roślinnej i zwierzęcej jest porównywalna. Natomiast w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych można zaobserwować niewielki udział produkcji zwierzęcej, a w pozostałych trzech typach niewielki udział produkcji roślinnej. Wartość pozostałej produkcji jest na niewielkim poziomie we wszystkich obserwowanych typach rolniczych i stanowi margines produkcji ogółem (patrz: Wykres 11).

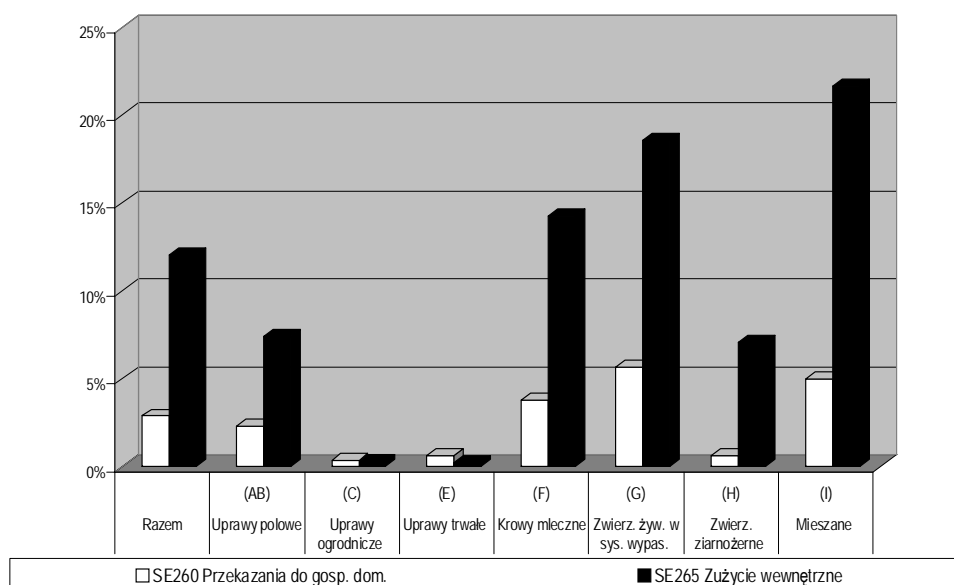
Wykres 11 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

Zużycie wewnętrzne jest większe (od 14% do około 22% produkcji ogółem) w gospodarstwach, w których występują zwierzęta (typy F, G, I), a praktycznie nie występuje w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych. Taką

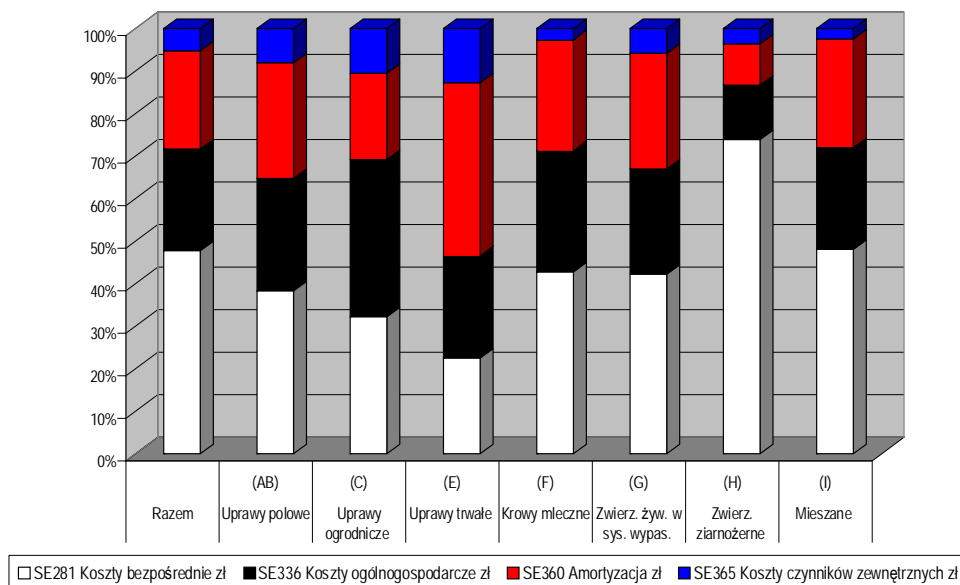
samą prawidłowość obserwujemy analizując udział przekazania do gospodarstwa domowego w wartości produkcji ogółem. Warto jednak zauważyć, że gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych mają zużycie wewnętrzne na poziomie zaledwie 7%. Wynika to z faktu, iż specyfika produkcji wymaga zakupu pasz i mieszanek pełnoporcjowych dla zwierząt, a w znikomym stopniu wykorzystywane są pasze własne (patrz: Wykres 12).

Wykres 12 Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

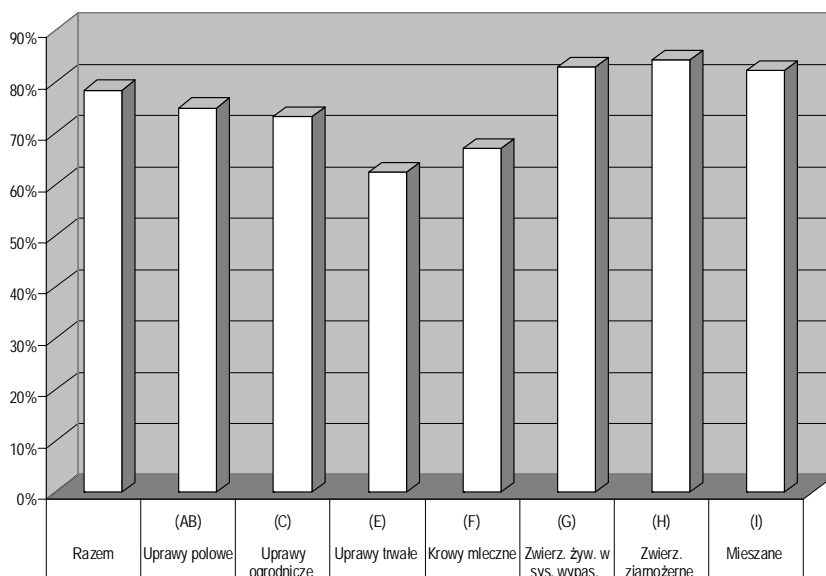

We wszystkich typach gospodarstw rolnych obserwujemy ponad 60% udział kosztów ogółem w wartości produkcji ogółem. W gospodarstwach, w których występują zwierzęta można zauważyć znaczny (ponad 40%) udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem. Koszty amortyzacji są najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych, a koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych wynikają z wysokich kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania szklarni. Koszty czynników zewnętrznych są na zbliżonym poziomie w typach F, G, H oraz I. W pozostałych typach są znacznie wyższe, wynika to z faktu, że produkcja roślinna wymaga dużo nakładów pracy (patrz: Wykres 13 i Wykres 14).

Wykres 13 **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

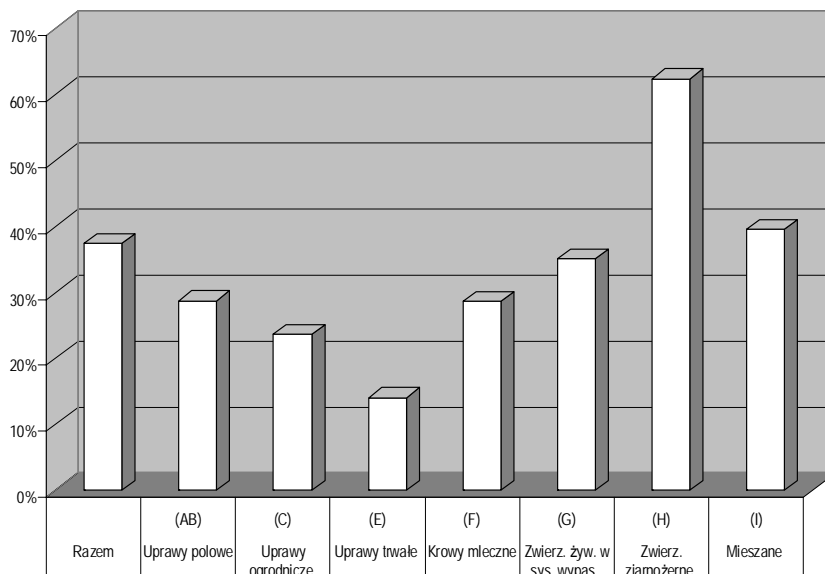
Wykres 14 **Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według typów rolniczych**

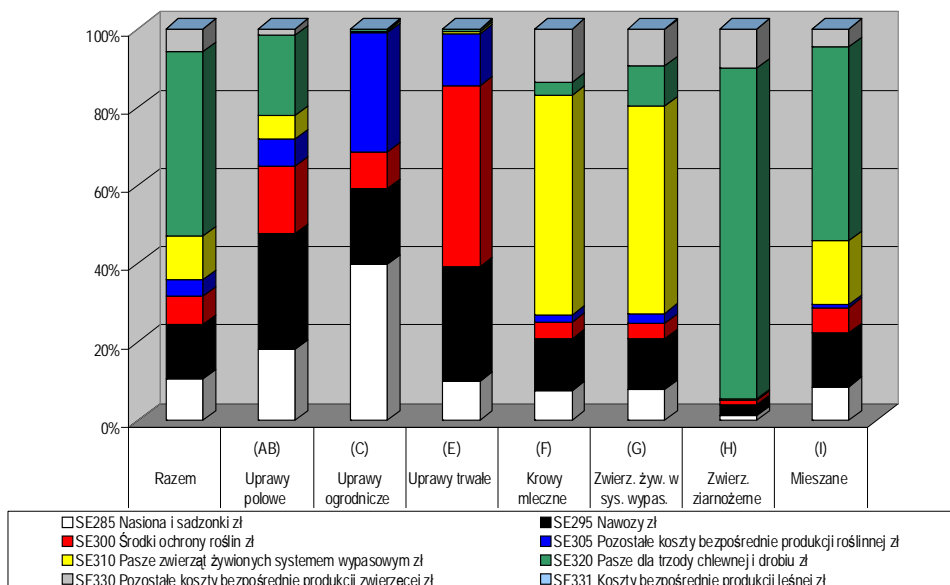
Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych stanowią ponad 60% wartości produkcji. W typach AB, C, F, G oraz I koszty te kształtują się na poziomie 20 - 40% produkcji ogółem. Najniższy ich udział, wynoszący zaledwie 14% daje się zaobserwować w typie upraw trwałych.

Wśród kosztów bezpośrednich istotnymi pozycjami jest zakup pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ F, G, H) oraz koszt nasion, środków ochrony roślin i nawozów w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, a przede wszystkim w gospodarstwach ogrodniczych (patrz: Wykres 15 i Wykres 16).

Wykres 15 **Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według typów rolniczych**

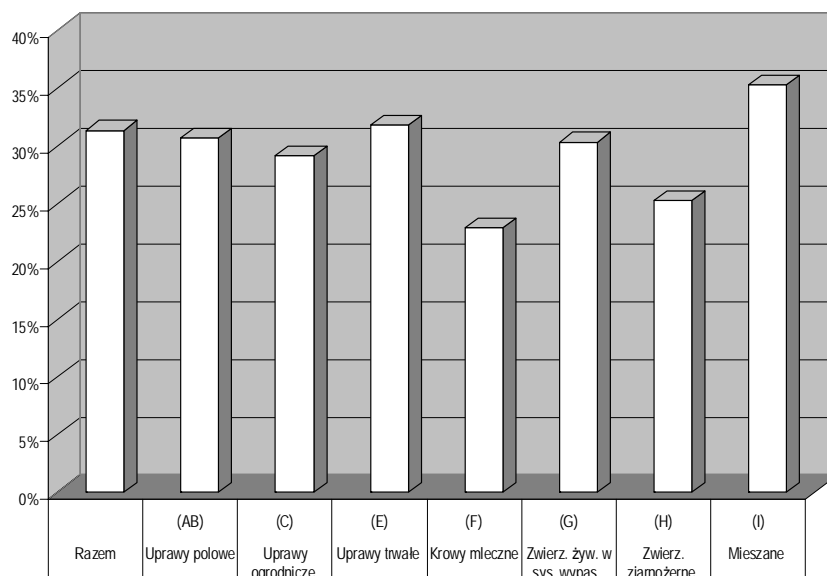

Wykres 16 **Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

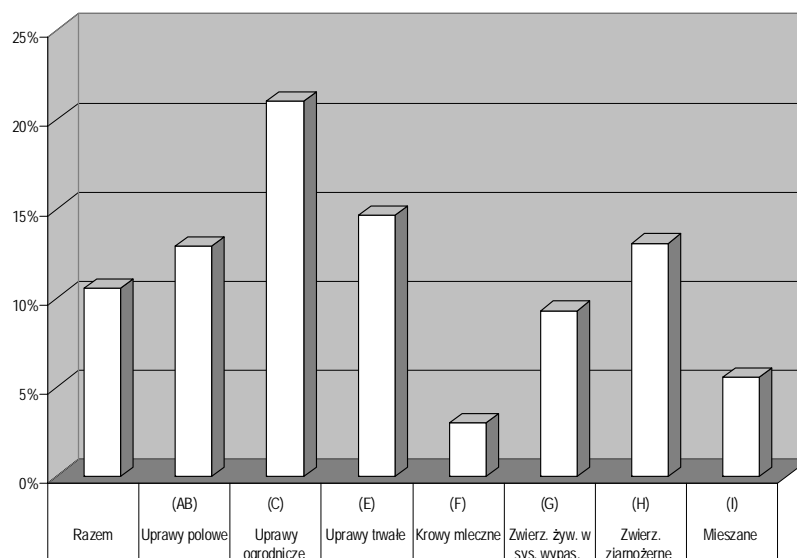
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto największy był w gospodarstwach o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej (około 35%), a najmniejszy w gospodarstwach nastawionych na chów krow mlecznych i zwierząt ziarnożernych (odpowiednio 23% i 25%). W pozostałych typach rolniczych kształtował się na zbliżonym 30% poziomie (patrz: Wykres 17).

Wykres 17 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych**

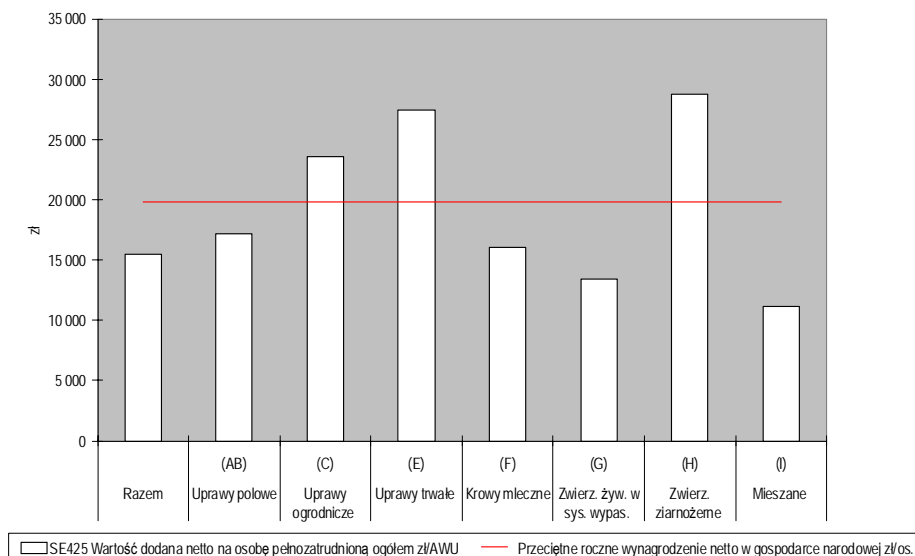
Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto mają gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, a najniższy gospodarstwa specjalizujące się w chowie bydła mlecznego. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych ponoszą największe obciążenia w związku z najmem siły roboczej oraz spłatą odsetek od zaciągniętych kredytów (patrz: Wykres 18).

Wykres 18 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

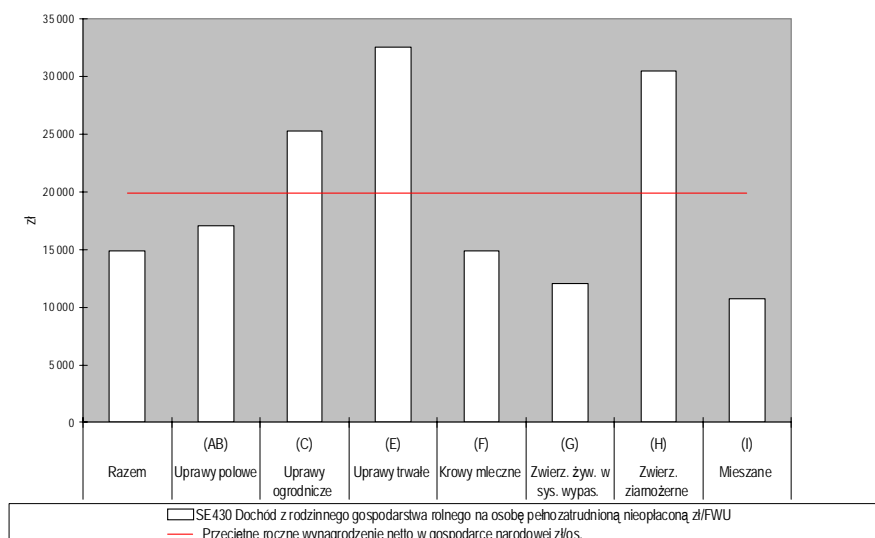
W regionie Małopolska i Pogórze zaledwie w trzech typach rolniczych (C, E i H) osiągnięta wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną przewyższała przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Największa wartość została osiągnięta w gospodarstwach z typu zwierząt ziarnożernych (28 706 zł). W pozostałych typach ta zależność kształtowała się mniej korzystnie a najgorzej pod tym względem wypadły gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą, które wypracowały 11 205 zł wartości dodanej netto na osobę pełnozatrudnioną (patrz: Wykres 19).

Wykres 19 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Z kolei Wykres 20 wskazuje, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą jest również najmniejszy w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt żywnych w systemie wypasowych (odpowiednio wynosi 10 697 zł i 12 052 zł). Dochody niższe niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce uzyskały również gospodarstwa z typów uprawy polowe i krowy mleczne. Pozostałe typy gospodarstw rolnych uzyskały dochody wyższe niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej, gdzie najwyższą jego wartość obserwuje się w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (32 543 zł).

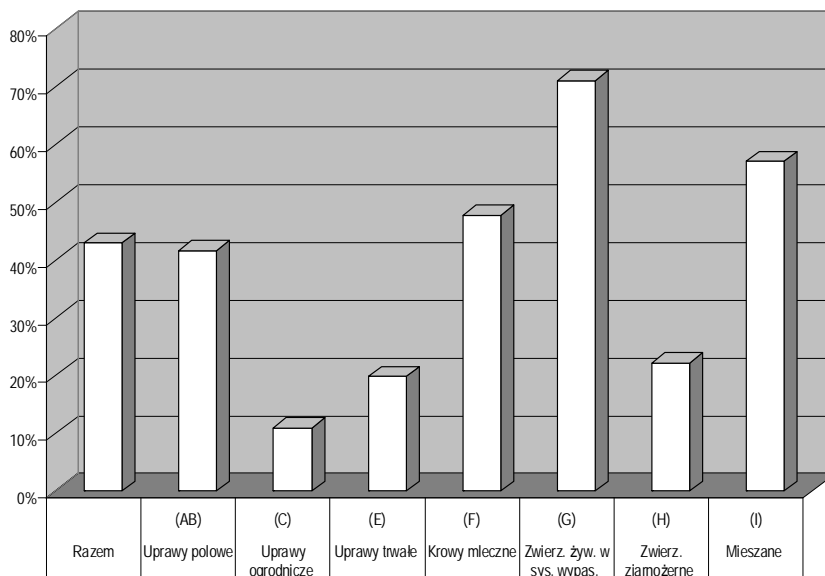
Wykres 20 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywnych

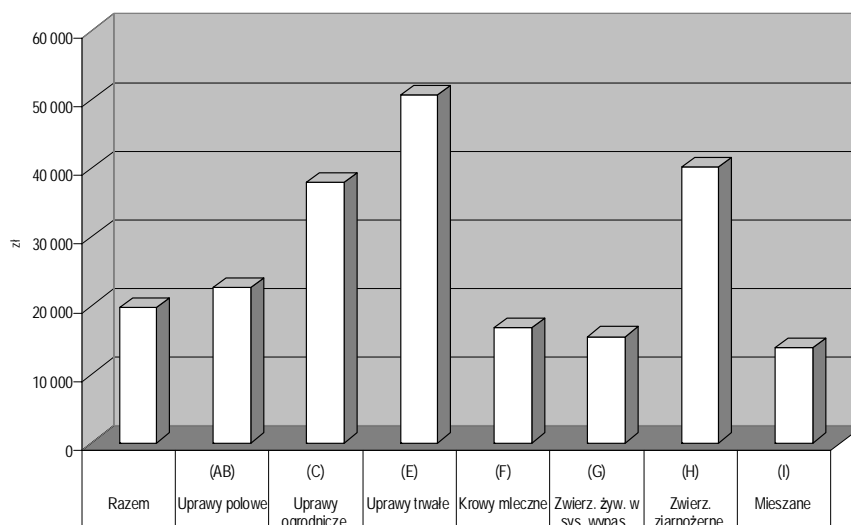
w systemie wypasowym oraz gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągały relatywnie niższe dochody oraz dysponowały bardzo dużą powierzchnią użytków rolnych, a główną składową dopłat do działalności operacyjnej jest jednolita płatność obszarowa (patrz: Wykres 4 i Wykres 21).

Wykres 21 **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych**

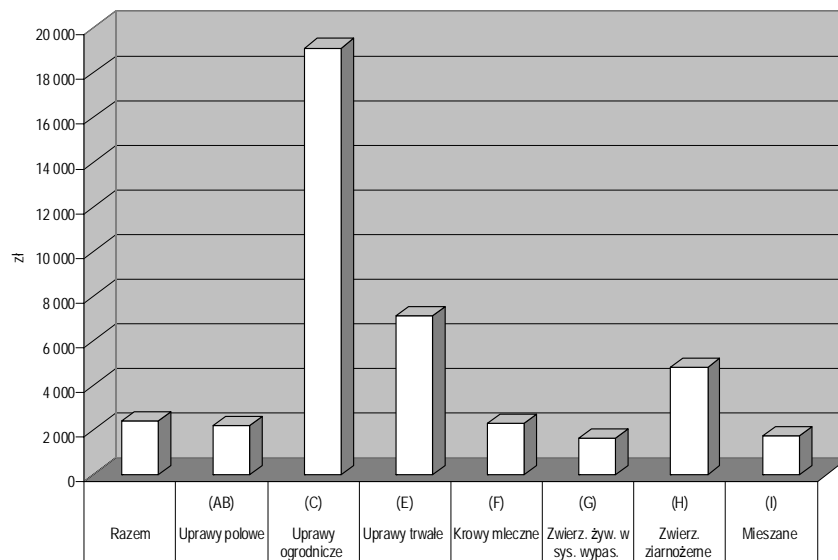
Wykres 22 wskazuje, że dochód pieniężny brutto na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w typie E jest najwyższy i wynosi ponad 50 720 zł oraz w typach C i H, wynosi ponad 37 000 zł. W pozostałych gospodarstwach kształtuje się na poziomie od 13 000 do około 23 000 zł.

Wykres 22 **Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych**

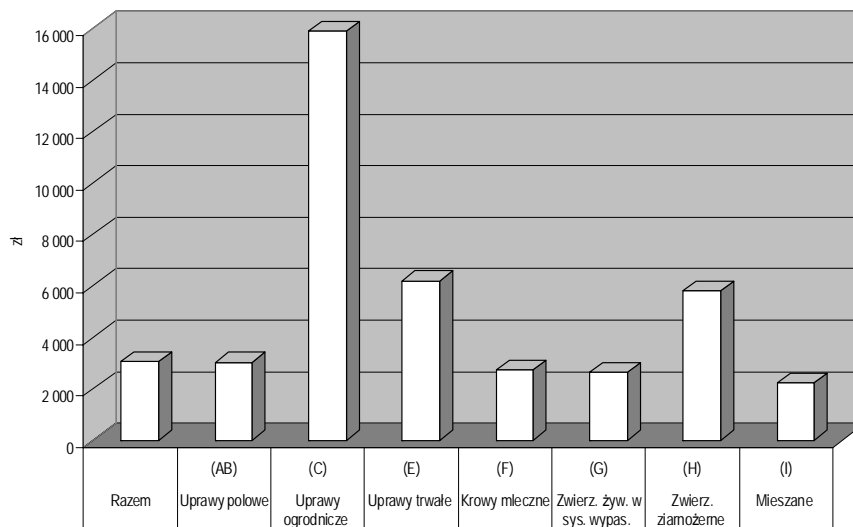

Analizując Wykres 23 i Wykres 24 obserwujemy, że wartość dodana netto na powierzchnię użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na powierzchnię użytków rolnych własnych są najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynoszą odpowiednio 19 103 zł i 15 904 zł). Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągają bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji jest niewielka. Gospodarstwa w tym typie w bardzo znikomym stopniu dzierzawiały ziemię. W typach E i H dochód kształtował się na poziomie od 5 800 zł do 6 200 zł na powierzchnię użytków rolnych. We wszystkich pozostałych typach dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na powierzchnię użytków rolnych własnych kształtował się na poziomie od 2 200 zł do 3 100 zł.

Wykres 23 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

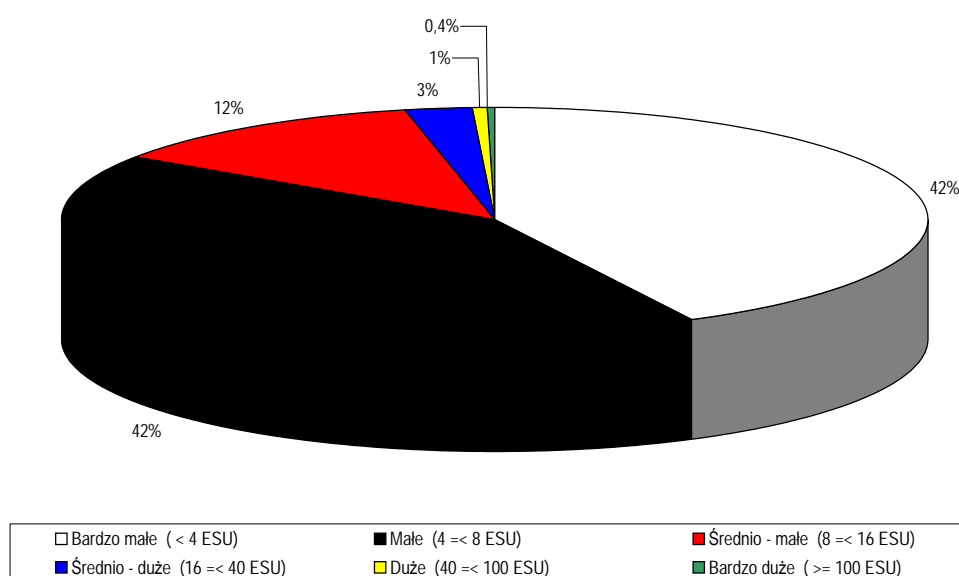
Wykres 24 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

1.4. Analiza wyników standardowych według klas wielkości ekonomicznej

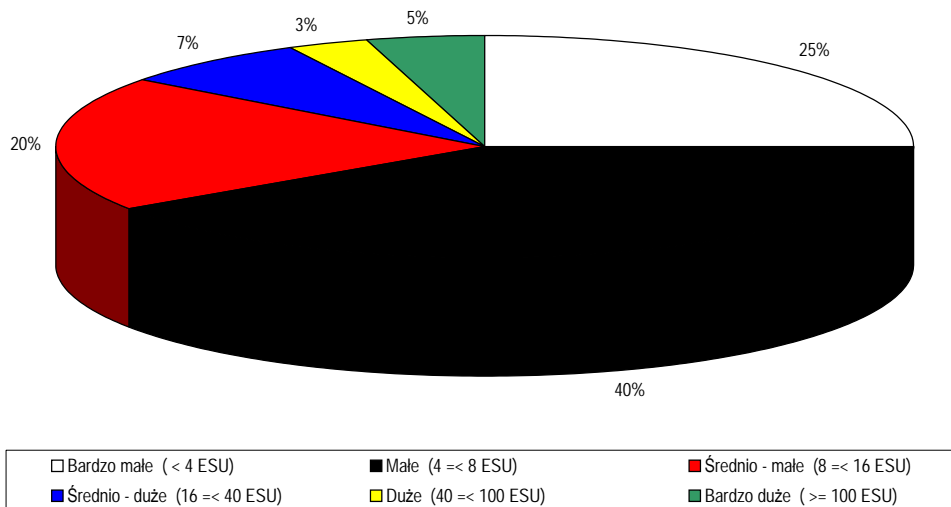
W zbiorze gospodarstw podzielonym na klasy pod względem wielkości ekonomicznej największą grupę stanowią gospodarstwa bardzo małe i małe (o wielkości ekonomicznej poniżej 8 ESU). Warto zauważyć, że grupa gospodarstw dużych pod względem wielkości ekonomicznej, o wielkości powyżej 16 ESU (a więc takich gospodarstw, które w innych krajach, bardziej rozwiniętych pod względem rolniczym i ekonomicznym, jak Holandia czy Belgia, stanowią całość próby gospodarstw uczestniczących w badaniach) liczy nieco ponad 4% gospodarstw w skali całego regionu Małopolska i Pogórze (patrz: Wykres 25).

Wykres 25 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

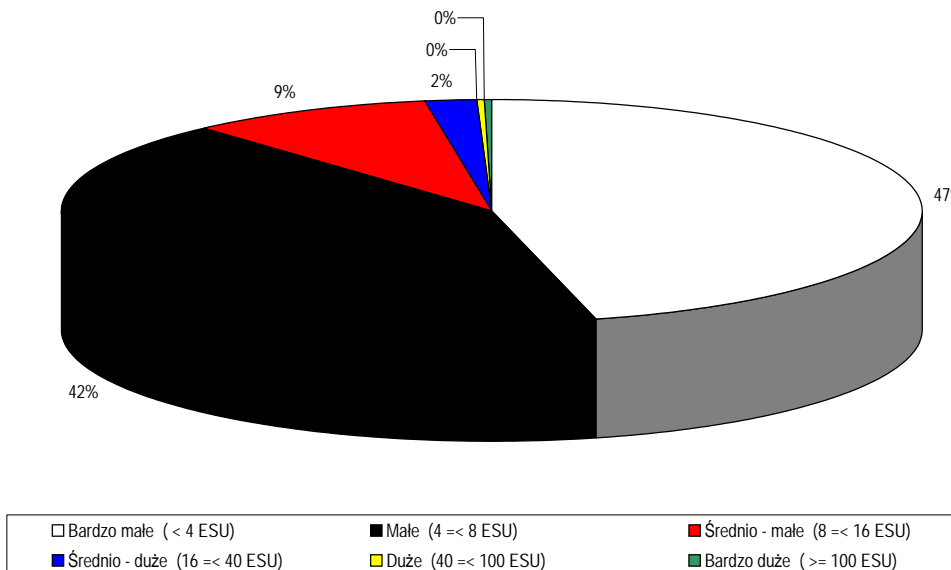
Biorąc pod uwagę obszar użytków rolnych zajmowanych przez poszczególne grupy gospodarstw najbardziej istotną grupą w zestawieniu są gospodarstwa małe (od 4 do 8 ESU) oraz bardzo małe (poniżej 4 ESU), które w sumie zajmują ponad połowę obszaru użytków. Znaczący jest udział gospodarstw średnich i dużych (powyżej 16 ESU), które mimo małej liczby gospodarują na około 15% powierzchni użytków rolnych (patrz: Wykres 26).

Wykres 26 Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

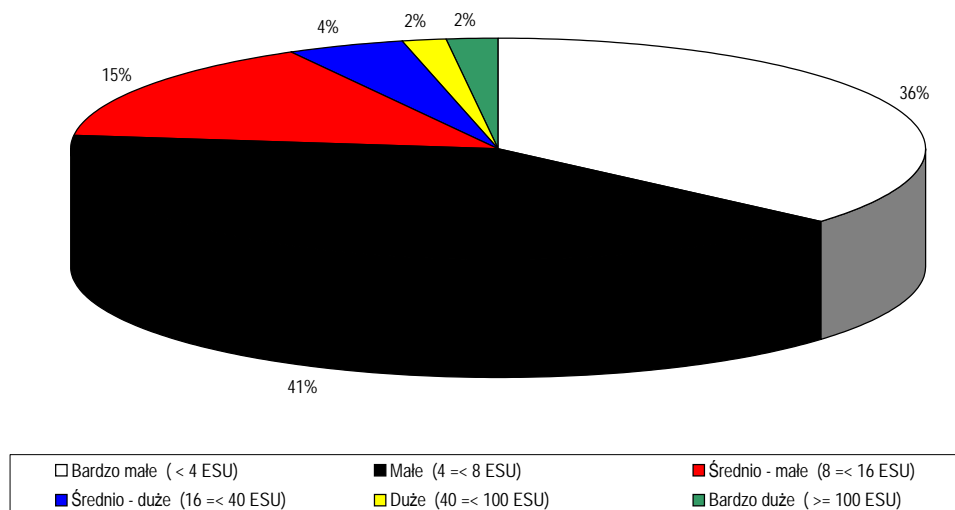
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażonego w jednostkach przeliczeniowych zwierząt wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw małych (bardzo małych, małych i średnio-małych, do 16 ESU) gdzie skoncentrowane jest ponad 95% pogłowia (patrz: Wykres 27).

Wykres 27 Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas wielkości ekonomicznej

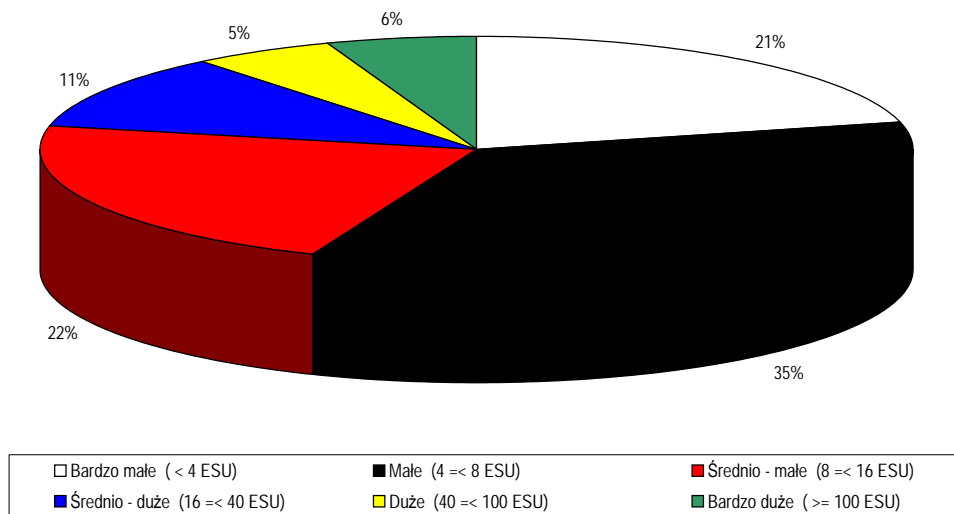
W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU wiodącą rolę odgrywają gospodarstwa bardzo małe, małe i średnio-małe (do 16 ESU), które skupiają ponad 90% ogółu nakładów (patrz: Wykres 28). Szczególną uwagę zwracają na siebie gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU) które gospodarując na 5% powierzchni dostępnych użytków rolnych, ponoszą zaledwie 2% nakładów pracy. Świadczy to o dużej wydajności pracy w tych gospodarstwach.

Wykres 28 **Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas wielkości ekonomicznej**

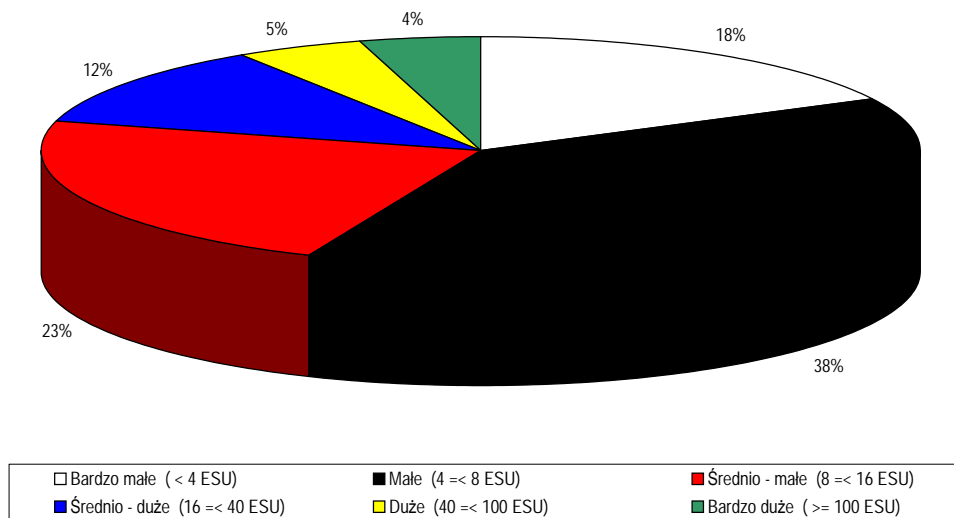
Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości wytwarzanej standardowej nadwyżki bezpośredniej (SNB) zdecydowanie różni się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji na czoło wysuwają się gospodarstwa bardzo duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (0,4%) wytwarzają aż 6% SNB. Na drugim biegunie znajdują się gospodarstwa bardzo małe (42% liczby gospodarstw) z 21% udziałem w sumie SNB (patrz: Wykres 29).

Wykres 29 Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej

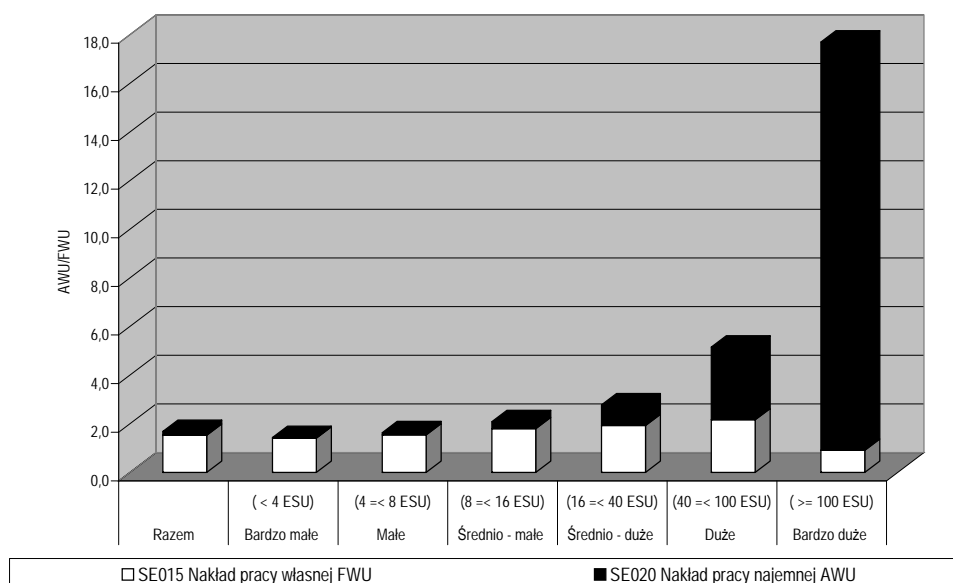
Rozkład wartości dodanej netto (WDN) wykazuje wiele podobieństw z rozkładem SNB. Podobnie jak w przypadku SNB największy udział w wytworzeniu WDN mają gospodarstwa małe (od 4 do 8 ESU) oraz średnio-małe (od 8 do 16 ESU) – jest to w sumie ponad 60% (patrz: Wykres 30).

Wykres 30 Rozkład wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

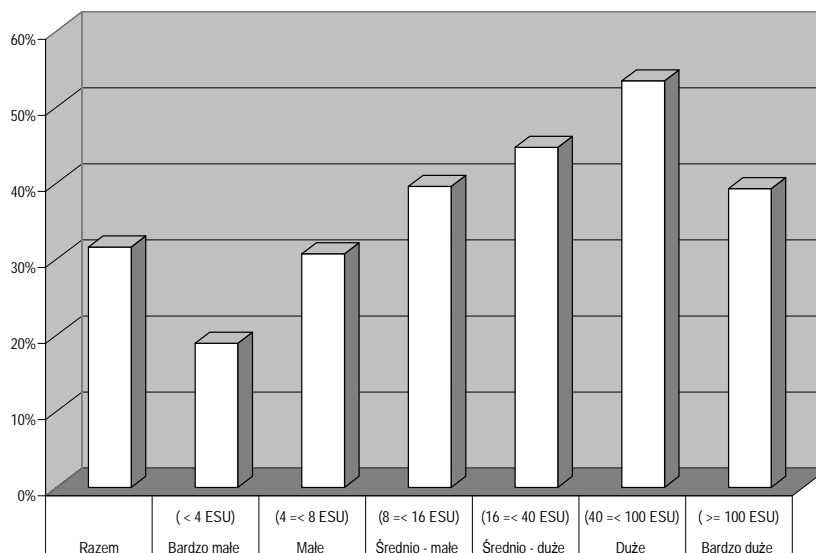
Poziom nakładów pracy rośnie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Prawie wszystkie gospodarstwa (oprócz gospodarstw dużych i bardzo dużych, powyżej 40 ESU) opierają się na własnej sile roboczej. W gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU) wykorzystanie najmniejszej siły roboczej jest na podobnym poziomie jak pracy własnej, a w gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) ta przewaga jest już kilkunastokrotna (patrz: Wykres 31).

Wykres 31 Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas wielkości ekonomicznej

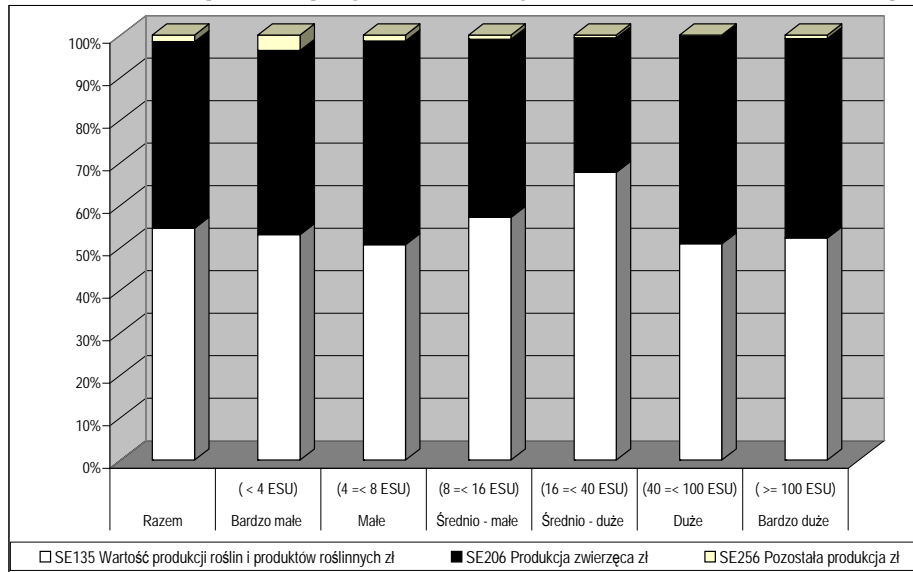
W strukturze własnościowej użytków rolnych dominują grunty własne. Udział dzierżawy (patrz: Wykres 32) wynosi przeciętnie 32% ogółu powierzchni i zmienia się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa osiągając największą wartość (53%) dla gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU). Z ogólnego trendu wzrostowego udziału gruntów dzierżawionych wyłamują się gospodarstwa największe (powyżej 100 ESU), które dzierżawią mniej użytków niż gospodarstwa duże, średnio-duże i średnio-małe.

Wykres 32 Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

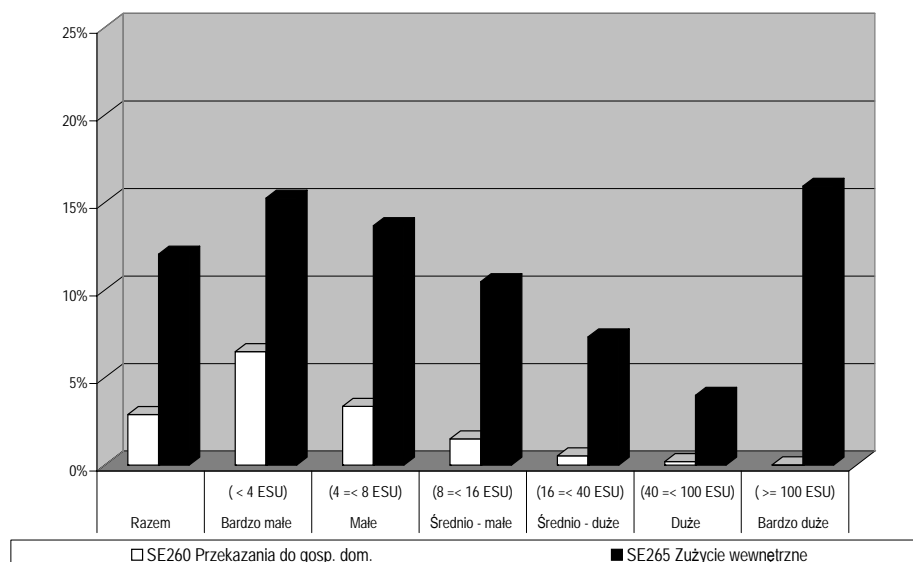
Udział poszczególnych działalności w strukturze produkcji nie wykazuje znaczących odchyłań wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej i waha się w granicy 50% w przypadku produkcji roślinnej. Odpowiednio kształtuje się udział produkcji zwierzęcej, gdyż skala pozostałej produkcji jest minimalna i wynosi maksymalnie 4% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 33).

Wykres 33 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazanych produktów i usług do gospodarstwa domowego zajmuje w strukturze coraz mniejszy udział. Zużycie wewnętrzne rośnie zdecydowanie od około 5 tys. zł do 259 tys. zł na gospodarstwo, ale w strukturze produkcji ma coraz mniejsze znaczenie (patrz: Wykres 34). Wyjątek stanowią gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU) które zużywają niemal 16% wytworzonych przez siebie produktów.

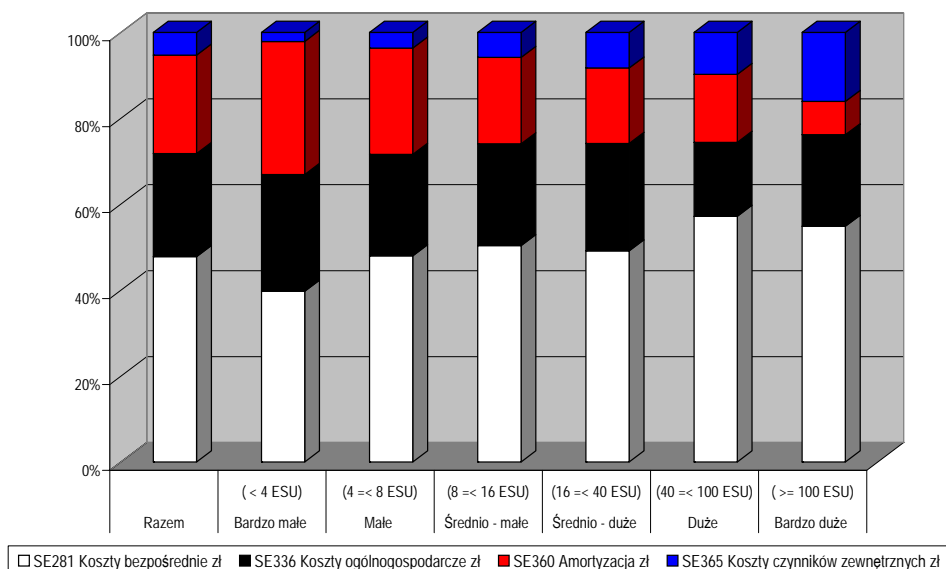
Wykres 34 **Udział przekazanych do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Zgodnie z oczekiwaniami w strukturze kosztów ogółem koszty bezpośrednie rosną wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Jest to związane ze zmniejszającym się udziałem kosztów ogólnogospodarczych w miarę wzrostu skali gospodarowania. Podobnie jest z amortyzacją, której udział w kosztach maleje wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym umaszynowaniu małych gospodarstw – koszty utrzymania

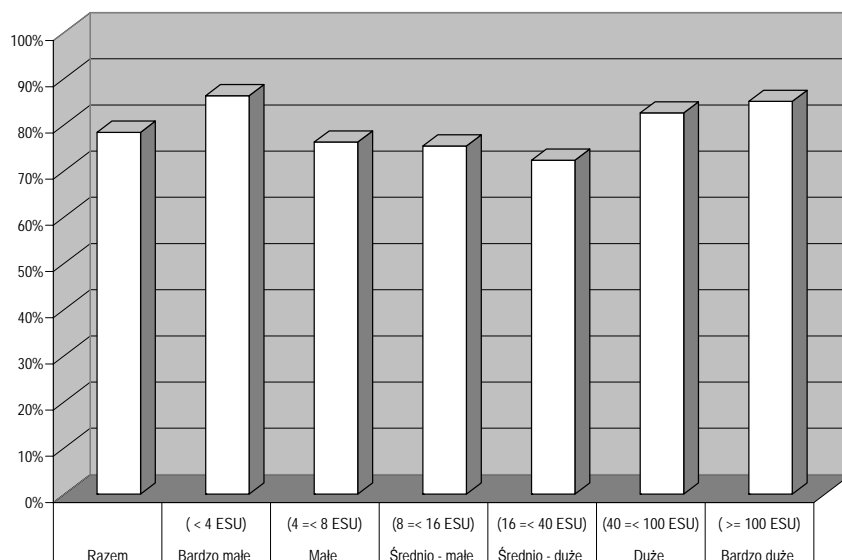
znaczej liczby, być może niewykorzystanych maszyn (czy w ogóle środków trwałych) zmniejszają dochód tych gospodarstw (patrz: Wykres 35).

Wykres 35 **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem oscyluje generalnie w okolicach 70%, jedynie w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU), dużych (od 40 do 100 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU) przekracza granicę 80% i wynosi odpowiednio 86, 83 i 85% (patrz: Wykres 36).

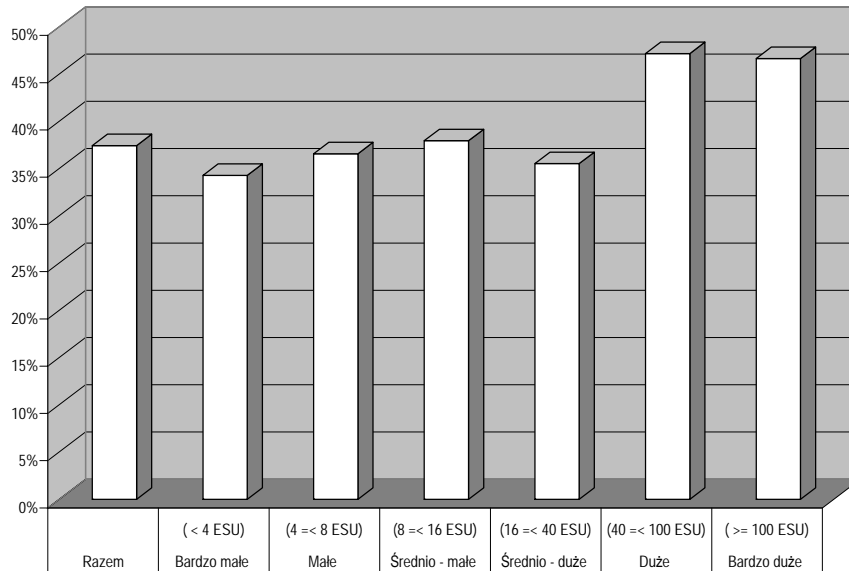
Wykres 36 **Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem wykazuje tendencję rosnącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Poczynając od gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) gdzie wynosi około 34%, udział kosztów bezpośrednich w wartości produkcji ogółem rośnie w miarę zwiększania skali produkcji o kilka procent dla każdej z grup wielkości (z wyjątkiem grupy gospodarstw średnio-dużych, od 16 do 40 ESU). Dla gospodarstw dużych

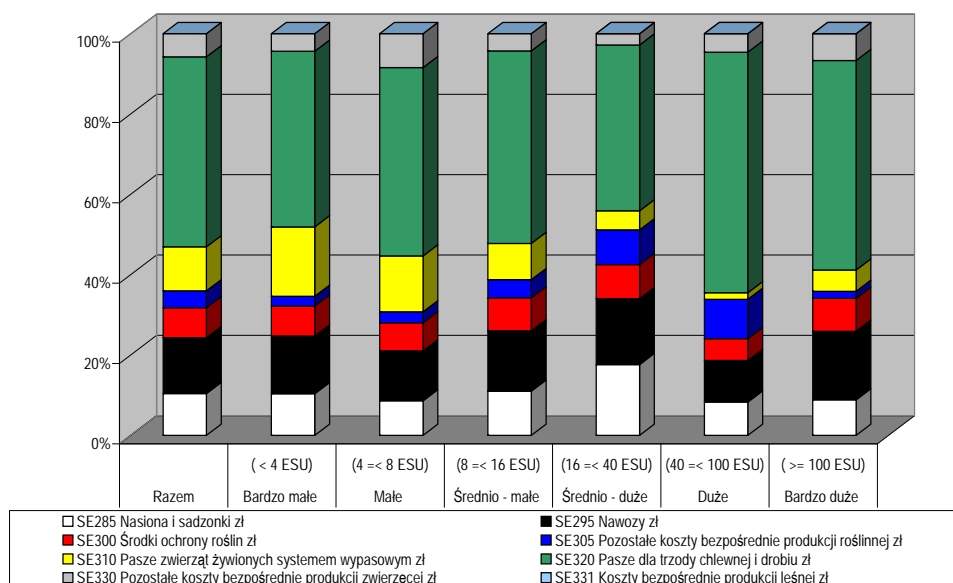
(od 40 do 100 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU) przekracza poziom 45% wartości produkcji ogółem (patrz: Wykres 37).

Wykres 37 **Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich, niezależnie od wielkości ekonomicznej gospodarstwa, stanowią koszty pasz dla trzody chlewnej i drobiu, które w przypadku gospodarstw dużych i bardzo dużych (powyżej 40 ESU) wynoszą ponad 50%. Na kolejnym miejscu znalazły się koszty nawozów ze średnio 14% udziałem (nieco większym, około 17% w gospodarstwach bardzo dużych - powyżej 100 ESU) oraz koszty środków ochrony roślin wymiennie z kosztami pasz zwierząt żywionych systemem wypasowym (patrz: Wykres 38).

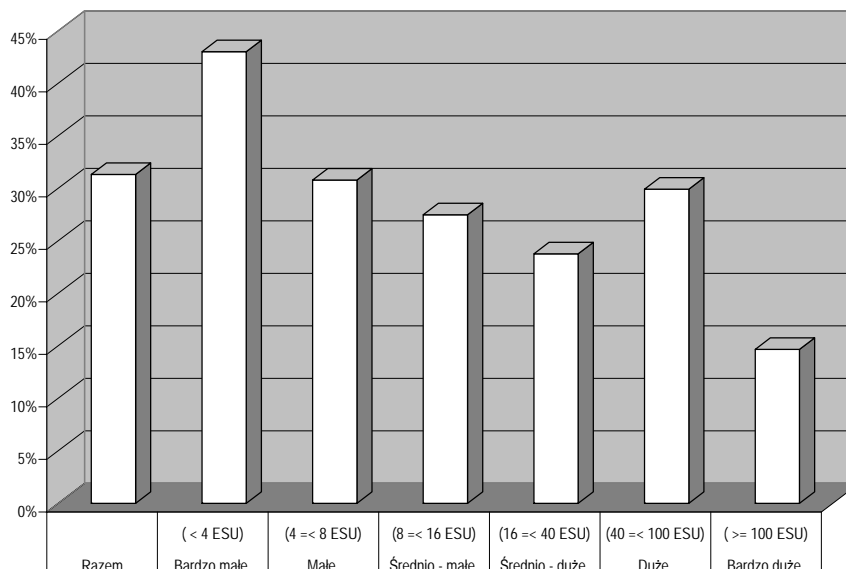
Wykres 38 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazuje tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Od tej tendencji odstają gospodarstwa

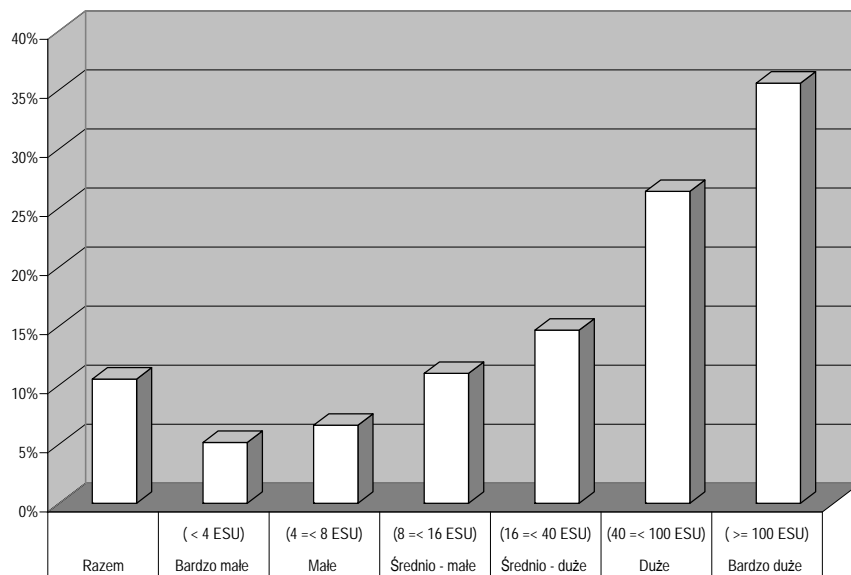
duże (od 40 do 100 ESU). Udział procentowy wynosi dla gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) 43% natomiast dla gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) 15% (patrz: Wykres 39).

Wykres 39 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej**

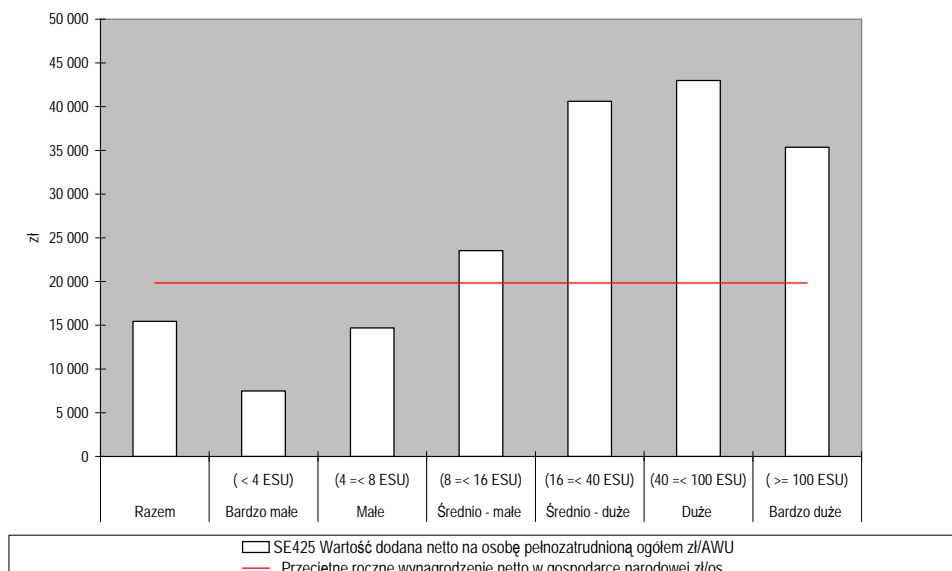
W analizie udziału kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU). Udział ten (ponad 35%) jest w ich przypadku niemal o 10% większy niż ma to miejsce w grupie gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) i ponad dwukrotnie większy niż w grupie gospodarstw pozostałych. Potwierdza to fakt znacznie intensywniejszego wykorzystania czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej, ale również kredytów (koszty odsetek), w mniejszym stopniu dzierżawy, przez gospodarstwa największe. Są one więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

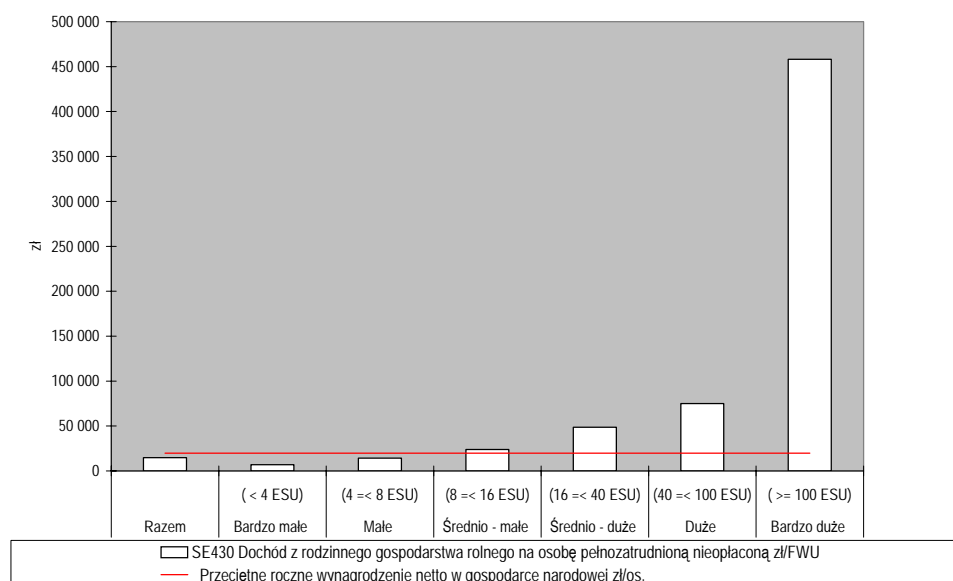
W regionie Małopolska i Pogórze wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną nie pokrywała przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Występują jednak pod tym względem zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą jest w tym przypadku 8 ESU. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg uzyskały WDN przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach dużych nawet kilkakrotnie) podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 8 ESU osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU), gdzie wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła 48,5% przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 41).

Wykres 41 **Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej**

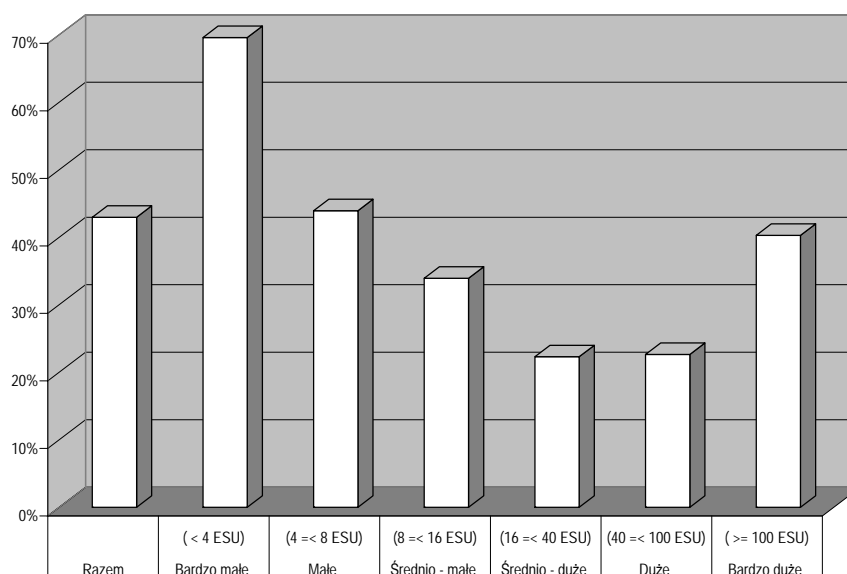
Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować podczas analizy rozkładu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą. Tutaj również granicą jest 8 ESU, jednak skala dysproporcji jest zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU), gdzie dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo jest kilkunastokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

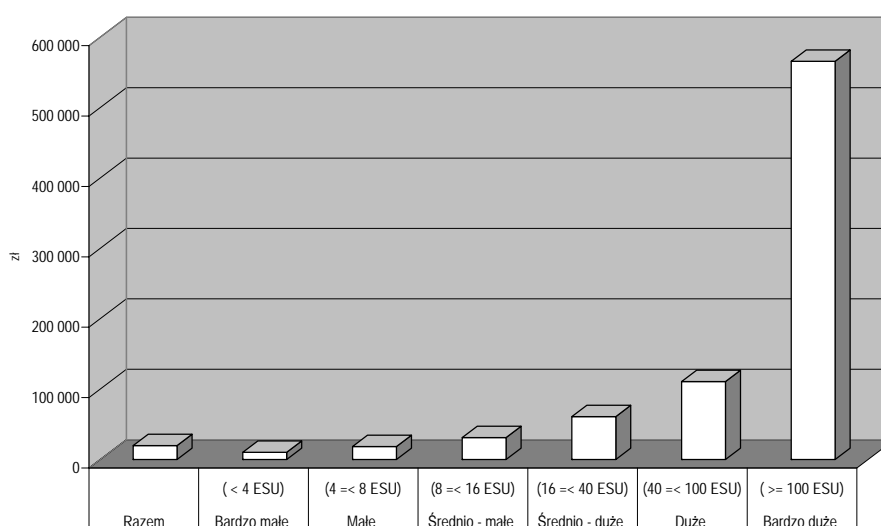
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie (70%) występuje w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU). Udział ten wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej spada, osiągając poziom niecały 23% w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) aby w grupie gospodarstw największych (bardzo duże, powyżej 100 ESU) wzrosnąć do 40% (patrz: Wykres 43).

Wykres 43 **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej**

Przeptyw gotówki 1 (Dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą wykazuje identyczną tendencję jak miało to miejsce w przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą – rośnie w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstwa, osiągając ponad 565 tys. zł w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU), podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) jest to zaledwie około 10 tys. zł (patrz: Wykres 44).

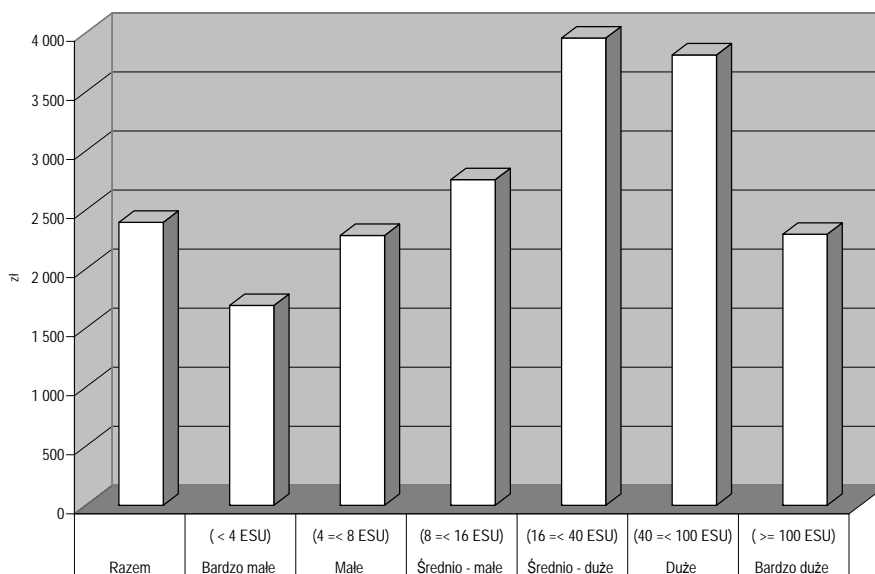
Wykres 44 **Przeptyw gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej**

Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw. Wartość ta rośnie w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw i w przypadku gospodarstw średnio-dużych (od 16 do 40 ESU) wynosi 4 tys. zł/ha – dla porównania w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) jest to 1,7 tys. zł/ha. W gospodarstwach powyżej 40 ESU następuje spadek

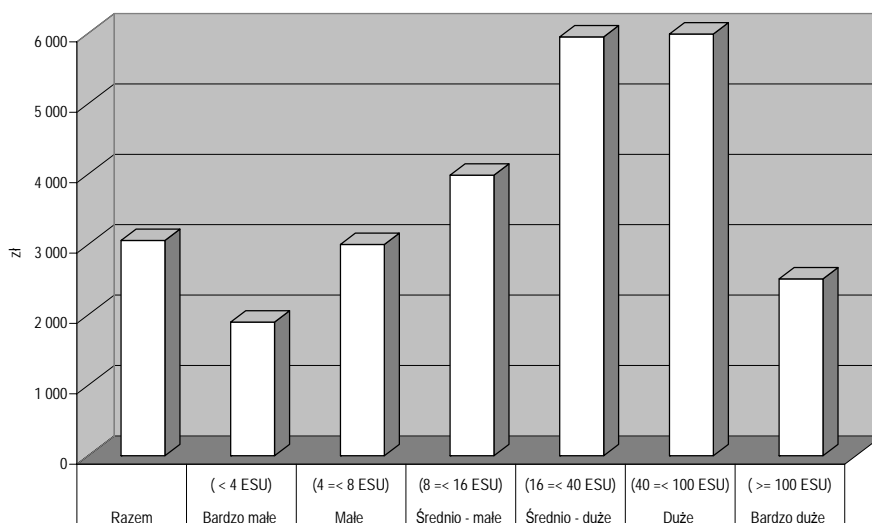
WDN na jednostkę powierzchni i wynosi 3,8 tys. zł (w gospodarstwach dużych) i 2,3 tys. zł w przypadku gospodarstw bardzo dużych (patrz: Wykres 45).

Wykres 45 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na jeden hektar własnych użytków rolnych powtarza się schemat zawarty na wykresie poprzednim. Różnica dotyczy przede wszystkim gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU), które w tej kategorii osiągają wyniki lepsze niż gospodarstwa średnio-duże (od 16 do 40 ESU). Wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych osiągnięta w grupie gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) i wynosząca 6 tys. zł ponad trzykrotnie przewyższa tą wartość osiągniętą w grupie gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 46).

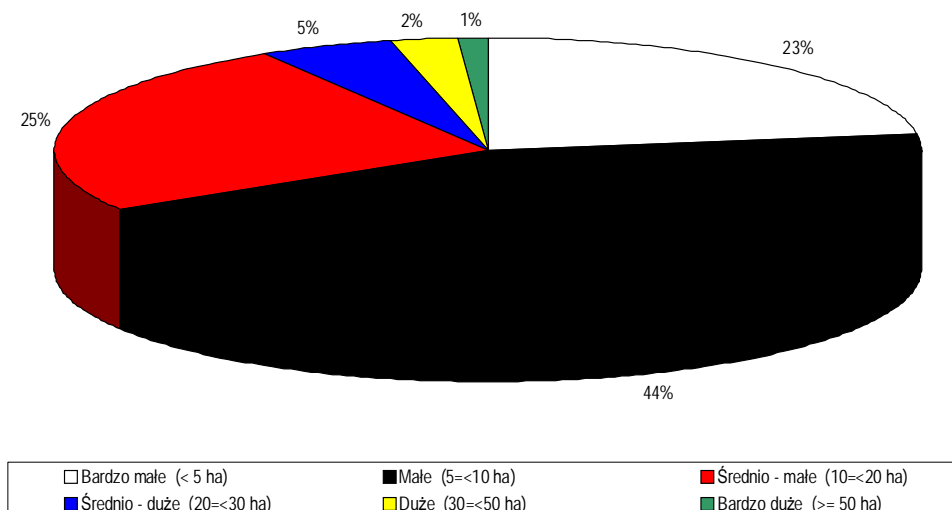
Wykres 46 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

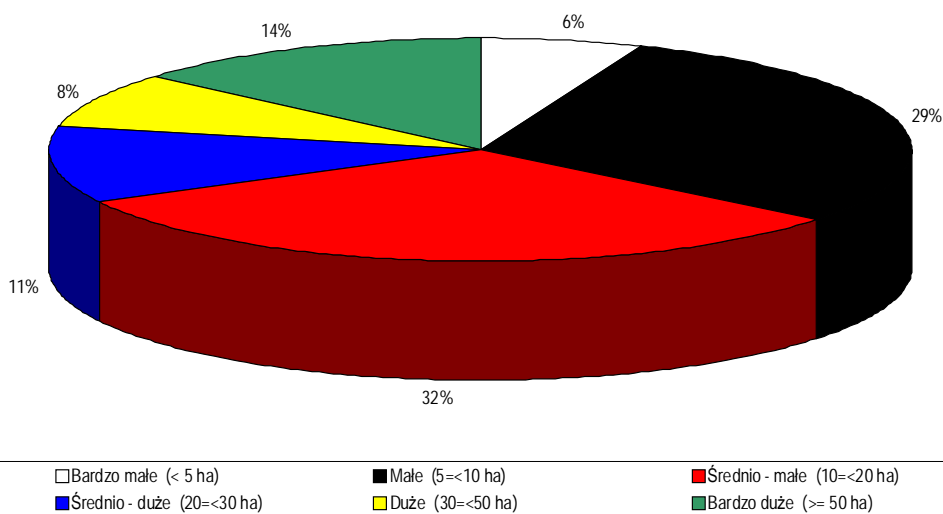
1.5. Analiza wyników standardowych według klas powierzchni użytków rolnych

W zbiorze gospodarstw pogrupowanych według klas obszarowych (patrz: Wykres 47) pod względem liczności dominuje grupa gospodarstw posiadająca od 5 do 20 ha użytków rolnych. Z kolei Wykres 48 wskazuje, że większość użytków rolnych znajduje się w gospodarstwach o powierzchni od 10 do 20 ha. Szczególną uwagę zwraca grupa gospodarstw największych (powyżej 50 ha), która mimo najmniejszej jej liczby (zaledwie 1%) skupia aż 14% wszystkich użytków rolnych w badanej próbie. Trudno byłoby stan ten uznać jako stan spolaryzowanej struktury agrarnej, ale na pewno ma się do czynienia z dwoma rodzajami skupień gospodarstw rolnych.

Wykres 47 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

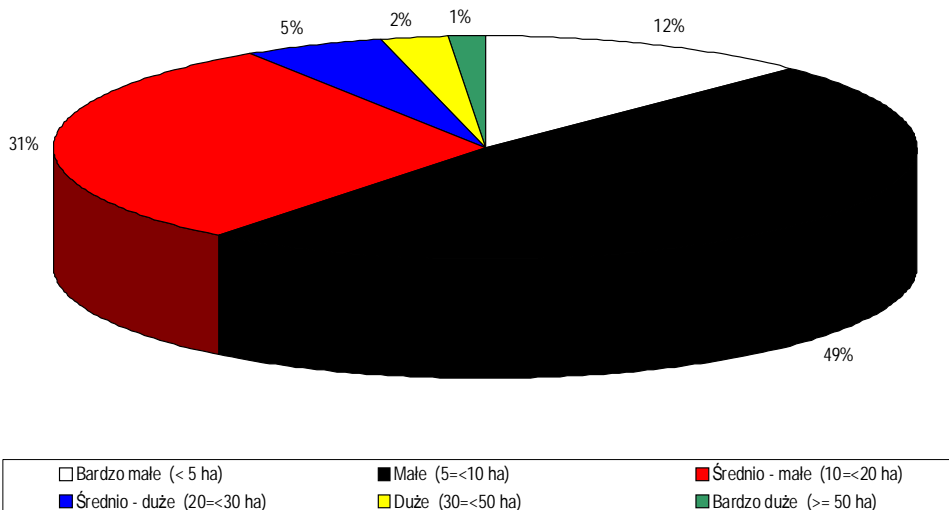

Wykres 48 Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

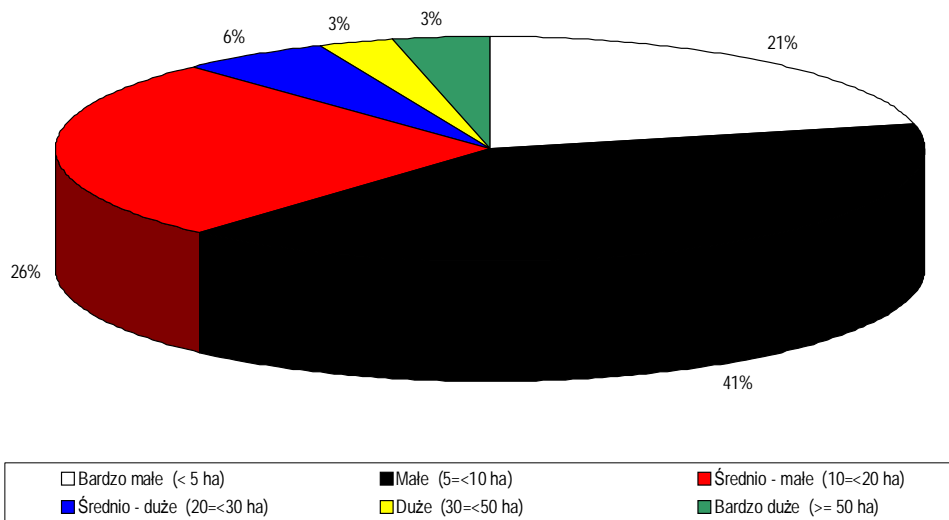
Większość zwierząt chowana jest w gospodarstwach o powierzchni od 5 do 20 ha. Powyżej 20 ha mamy do czynienia z tendencją: im większa powierzchnia gospodarstw tym mniej jest tam zwierząt.

Wykres 49 Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas powierzchni użytków rolnych

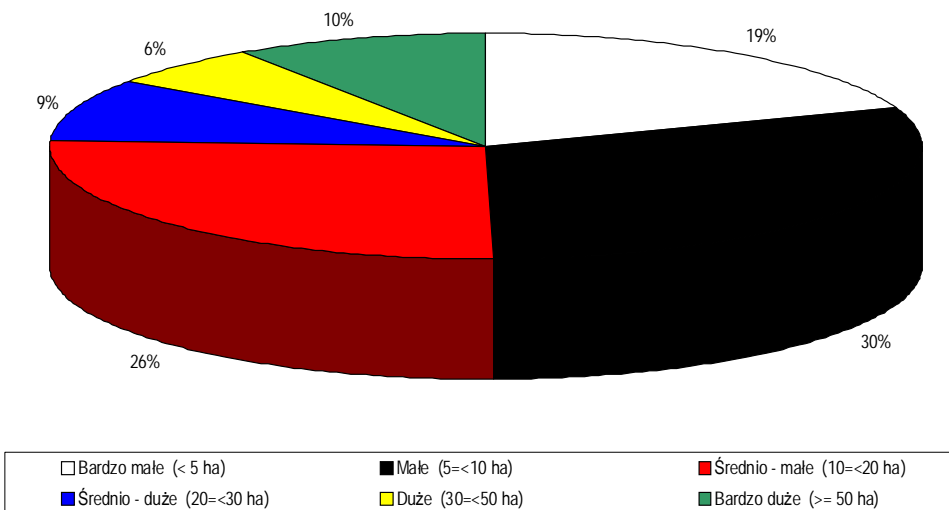
Rozkład zasobów pracy znowu wskazuje na dominację pod tym względem gospodarstw o powierzchni od 5 do 20 ha (patrz: Wykres 50).

Wykres 50 Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas powierzchni użytków rolnych

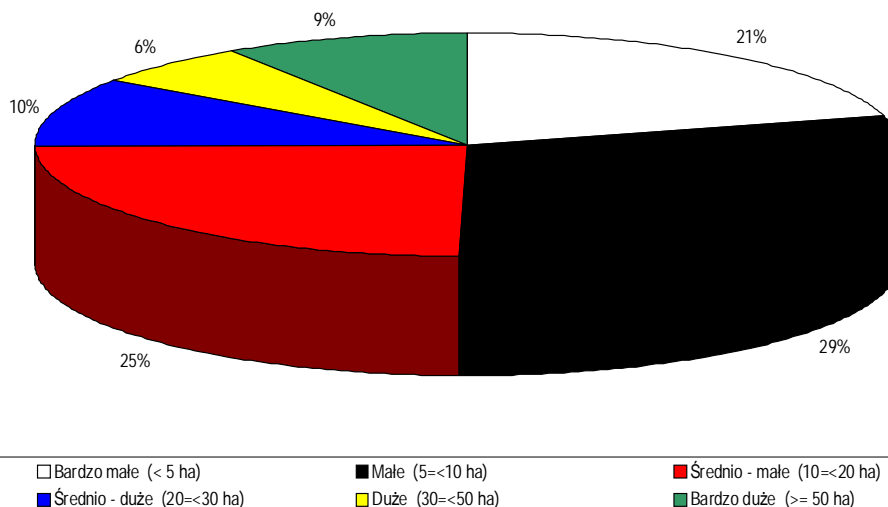
Największy wkład w wytworzenie SNB mają gospodarstwa o powierzchni od 5 do 20 ha (patrz: Wykres 51). Porównanie rozkładu SNB z rozkładem liczby gospodarstw pokazuje jednak, że największe gospodarstwa (pod względem obszarowym) mają nieproporcjonalnie duży udział w wytworzeniu SNB.

Wykres 51 Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas powierzchni użytków rolnych

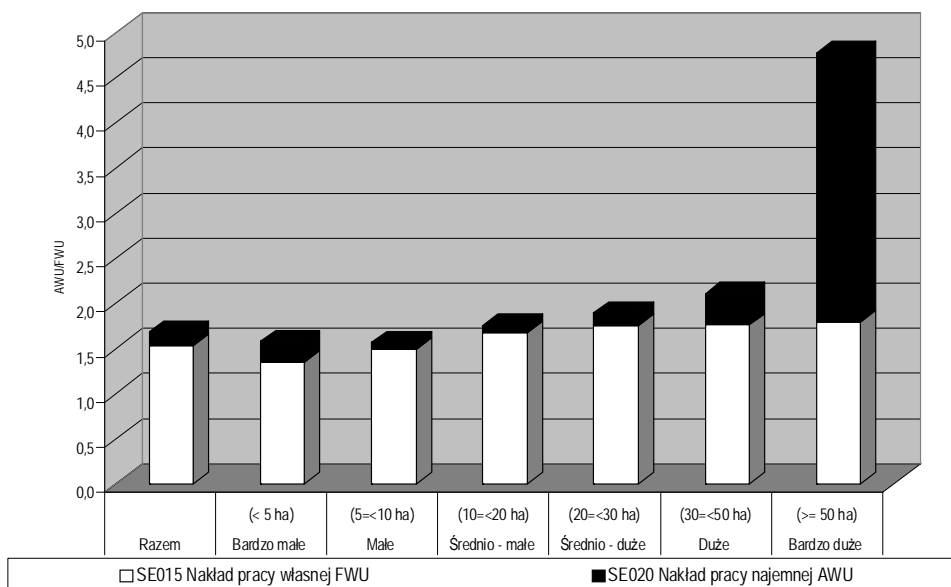
Wykres 52 przedstawia rozkład WDN. Dominują gospodarstwa o powierzchni od 5 do 10 ha, ale duży udział mają także gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha. Warto podkreślić, że pozycja tych pierwszych jest współmierna z zaangażowanymi zasobami, a wynik tych drugich stosunkowo dobry.

Wykres 52 Rozkład wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych

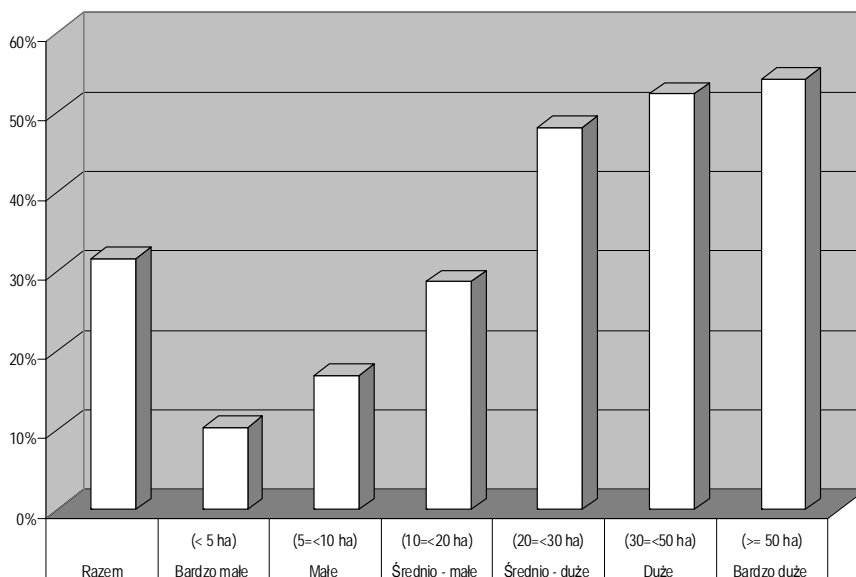
Struktura zasobów pracy (stosunek pracy własnej do obcej) dostarcza interesujących spostrzeżeń (patrz: Wykres 53): stosunkowo duży udział pracy obcej wśród gospodarstw o powierzchni mniejszej niż 5 ha, a następnie powolny wzrost udziału pracy obcej wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw. Wy tłumaczeniem tego zjawiska jest duży udział gospodarstw ogrodniczych wśród najmniejszych gospodarstw, a należy pamiętać, że bazują one na pracy najemnej.

Wykres 53 Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas powierzchni użytków rolnych

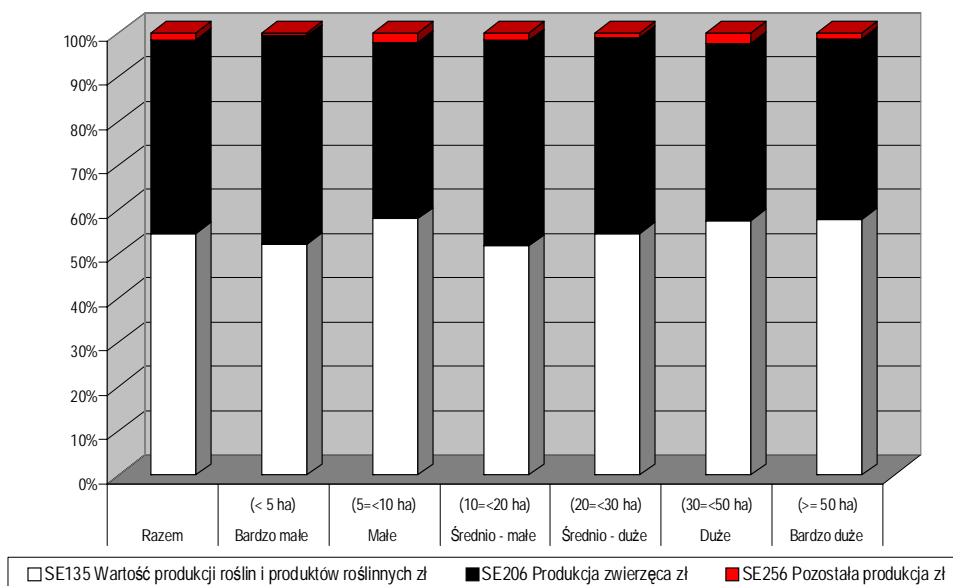
Analiza udziału dodzierżawionej ziemi przez największe obszarowo gospodarstwa wyraźnie wskazuje, że bazują one na obcych środkach trwałych (patrz: Wykres 54).

Wykres 54 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych**

Analiza struktury produkcji wykazuje dominację działu produkcji roślinnej. We wszystkich grupach wielkości ekonomicznej gospodarstw jej udział przekracza 50% i osiąga największą wartość, 58% wartości produkcji ogółem w gospodarstwach małych (od 5 ha do 10 ha) (patrz: Wykres 55).

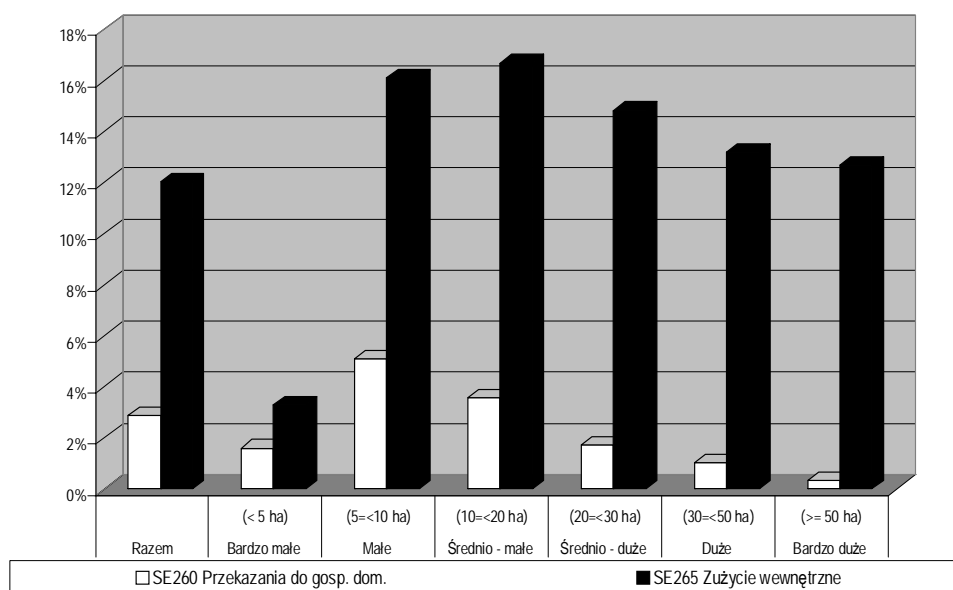
Wykres 55 **Struktura produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

Interesujących wniosków dostarcza także analiza udziału przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w wartości produkcji ogółem (patrz: Wykres 56). Udział przekazania maleje wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw (wyjątek, niski poziom przekazania i zużycia wewnętrznego: gospodarstwa o powierzchni poniżej 5 ha, należy pamiętać jednak, o dużym udziale gospodarstw ogrodniczych oraz trzodowo-drobiarskich wyspecjalizowanych i nastawionych na sprzedaż). Wy tłumaczenia tej sytuacji są co najmniej dwa: wraz ze wzrostem powierzchni rośnie produkcja ogółem na gospodarstwo, a możliwości

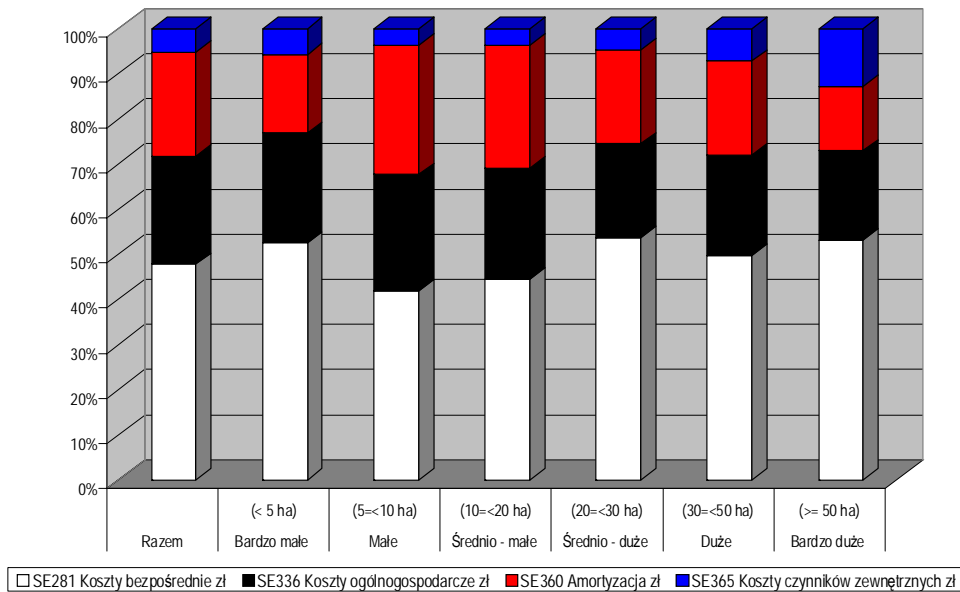
konsumpcji rodziny rolniczej niezależnie od powierzchni gospodarstwa są na podobnym poziomie oraz wraz ze wzrostem powierzchni następuje specjalizacja produkcji, a funkcję samozaopatrzenia w roślinne produkty żywnościowe przejmuje wyłączony z powierzchni produkcyjnej ogródek przydomowy. Upraszczając nieco można powiedzieć, że podobną tendencję obserwujemy analizując udział zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem. I tutaj można znaleźć dwa wytłumaczenia: po pierwsze, gospodarstwa większe (wyspecjalizowane) preferują obce środki do produkcji i koncentrują się na wytwarzaniu głównego produktu oraz po drugie, wraz ze wzrostem powierzchni maleje udział działalności w zakresie produkcji zwierzęcej, która to jest „konsumentem” własnych produktów roślinnych.

Wykres 56 **Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

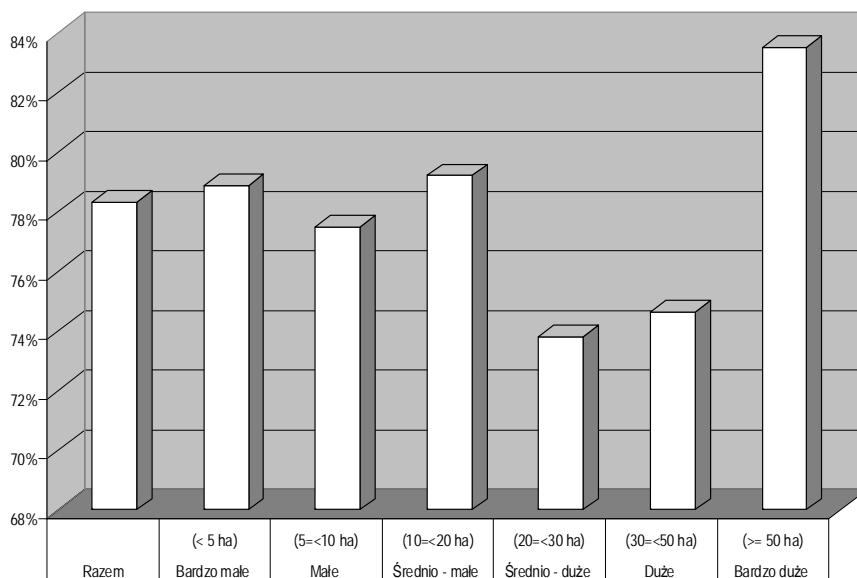
Analizując strukturę kosztów ogółem można zauważyć, że pod tym względem wyróżniają się gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha (patrz: Wykres 57). Występuje tam mniejszy udział amortyzacji oraz większy udział kosztów czynników zewnętrznych. Natomiast w gospodarstwach od 5 do 10 ha obserwuje się największy udział amortyzacji.

Wykres 57 **Struktura kosztów ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem (produktywność kosztów) we wszystkich grupach gospodarstw kształtuje się na poziomie 73 - 79%. Wyjątek stanowi grupa gospodarstw bardzo dużych (powyżej 50 ha), w których udział kosztów znacznie odbiega od średniej i wynosi ponad 83% (patrz: Wykres 58). O nietypowym udziale kosztów w tej grupie gospodarstw decydują wysokie koszty czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej (patrz: Wykres 58 oraz Wykres 62).

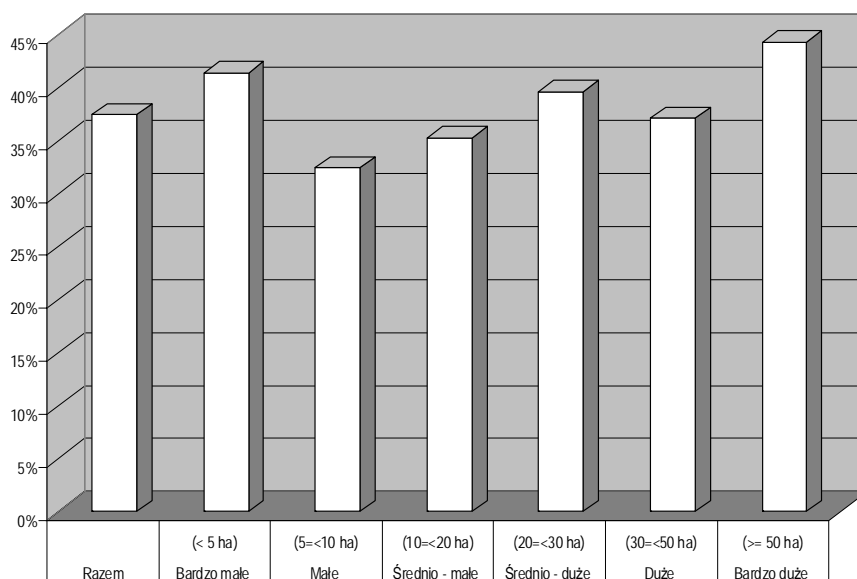
Wykres 58 **Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

W gospodarstwach o powierzchni powyżej 5 ha widać wyraźną tendencję wzrostu udziału kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem (patrz: Wykres 59). Od tej tendencji wyłamuje się grupa gospodarstw dużych (od 30 do 50 ha) w której udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem kształtuje się na poziomie niższym niż w grupie poprzedzającej, natomiast w grupie następującej bezpośrednio po niej (gospodarstwa bardzo duże, powyżej 50 ha) ten

udział jest największy i osiąga wartość ponad 44%. Jest to związane z malejącym udziałem kosztów „pośrednich” = stałych wraz ze wzrostem skali produkcji.

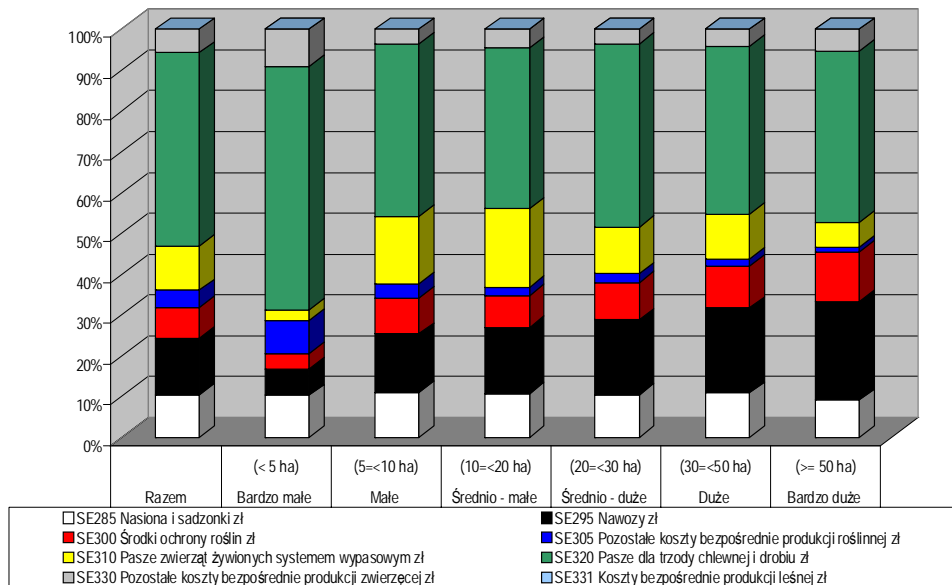
Wykres 59 **Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

Analiza struktury kosztów bezpośrednich (patrz: Wykres 60) potwierdza wszystkie dotychczasowe obserwacje:

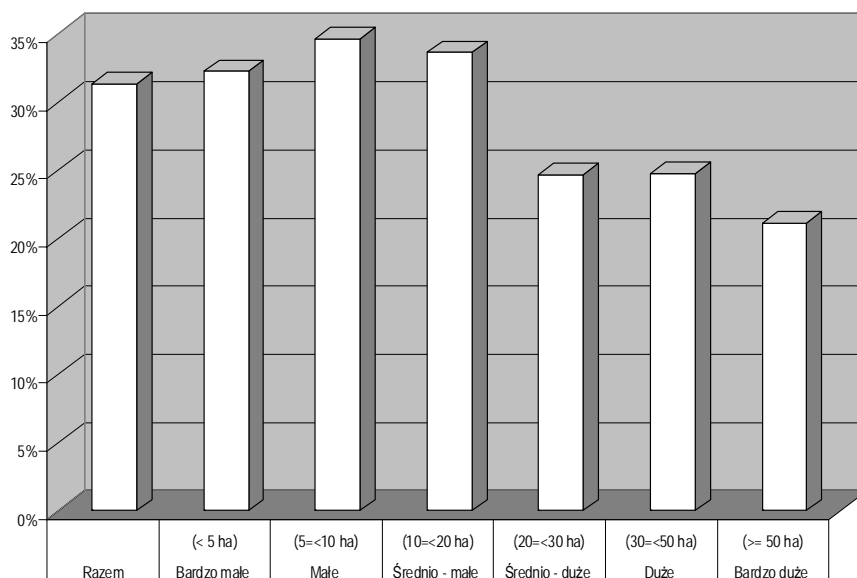
- duży udział kosztu pasz dla trzody i drobiu w gospodarstwach o powierzchni poniżej 5 ha i jednocześnie znikomy koszt pasz zwierząt żywionych w systemie wypasowym;
 - niższy niż w pozostałych grupach udział kosztu pasz w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha;
 - bardzo wysoki udział kosztu nawozów i środków ochrony roślin w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha;
- oraz
- brak kosztów produkcji leśnej.

Wykres 60 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas powierzchni użytków rolnych**

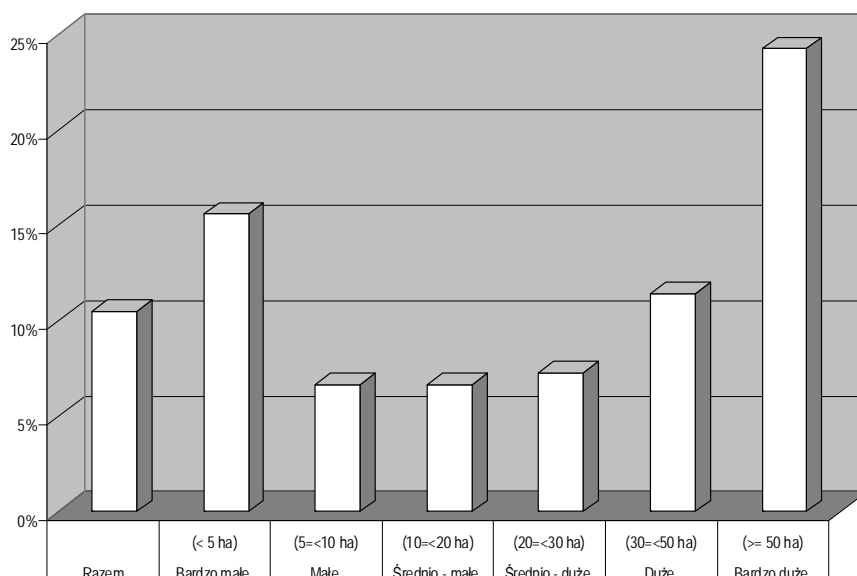
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto w gospodarstwach o powierzchni powyżej 5 ha maleje (patrz: Wykres 61). Wyjątek stanowią gospodarstwa bardzo małe.

Wykres 61 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas powierzchni użytków rolnych**

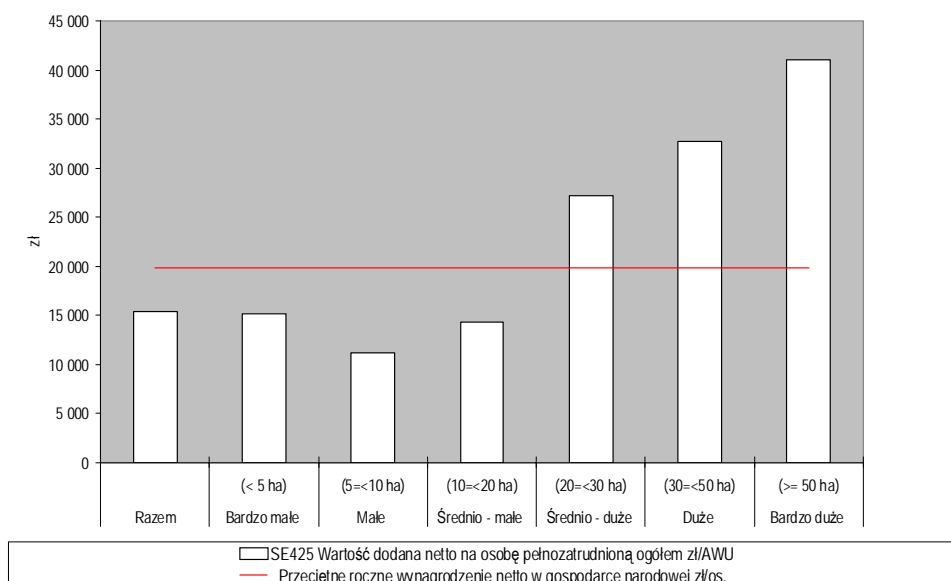
Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto w gospodarstwach o powierzchni od 5 do 50 ha jest na zbliżonym poziomie (patrz: Wykres 62). W gospodarstwach o powierzchni poniżej 5 ha i powyżej 50 ha jest on zasadniczo różny ze względu na charakter prowadzonej w nich działalności (pracochłonna produkcja ogrodnicza oraz oparta na najmniejszej pracy uprawa polowa), a także czynsze za dodzierżawioną ziemię w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha.

Wykres 62 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych**

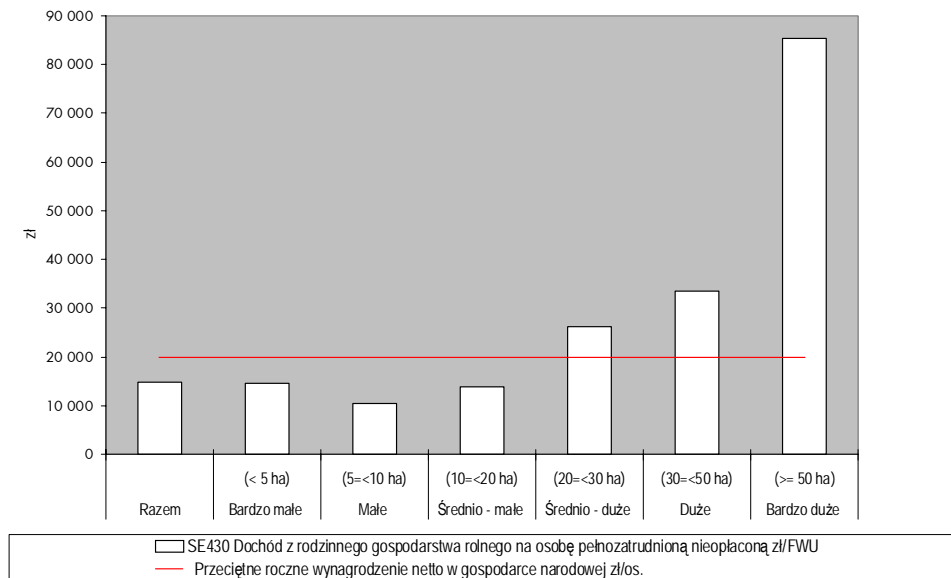

Analizując WDN oraz DzRGR w odniesieniu do zasobów pracy (jednocześnie porównując do przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej) nie sposób nie zauważyć, że jedynie gospodarstwa większe (o powierzchni powyżej 20 ha) gwarantują wyższe dochody, na poziomie co najmniej dochodu paritetowego (patrz: Wykres 63 oraz Wykres 64). Nie należy jednak zapominać, skąd bierze się ten dochód. Szczególnie widoczne jest to w grupie gospodarstw o powierzchni powyżej 50 ha. Otóż decydują o tym dopłaty – to bardzo symptomatyczny efekt członkostwa Polski w UE (patrz: Wykres 65).

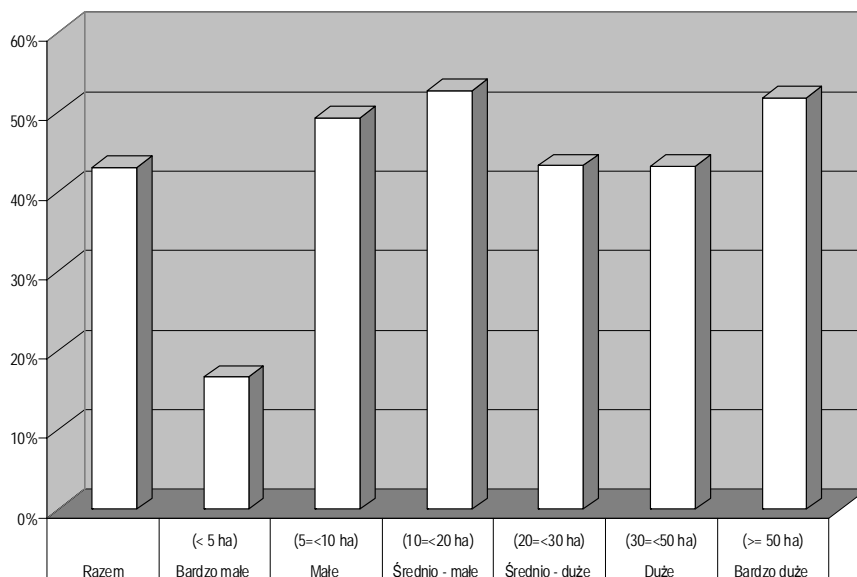
Wykres 63 **Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych**

Wykres 64 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych

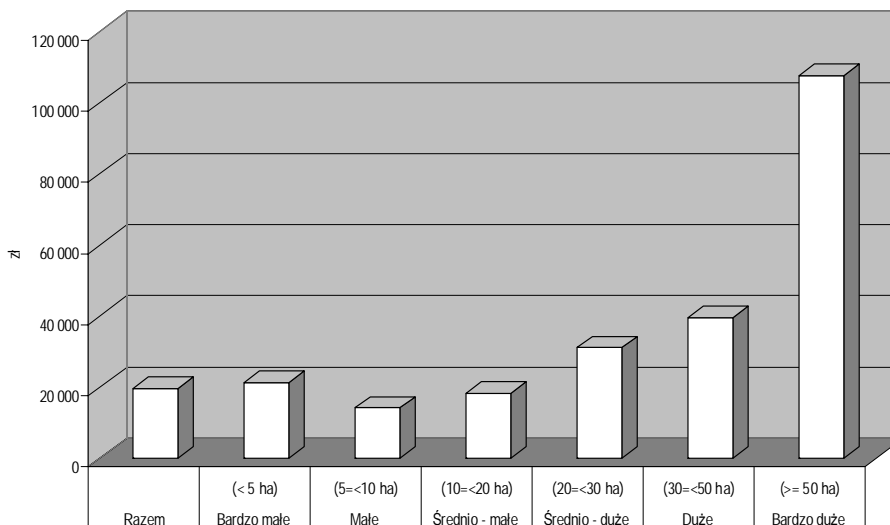

Wykres 65 Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas powierzchni użytków rolnych

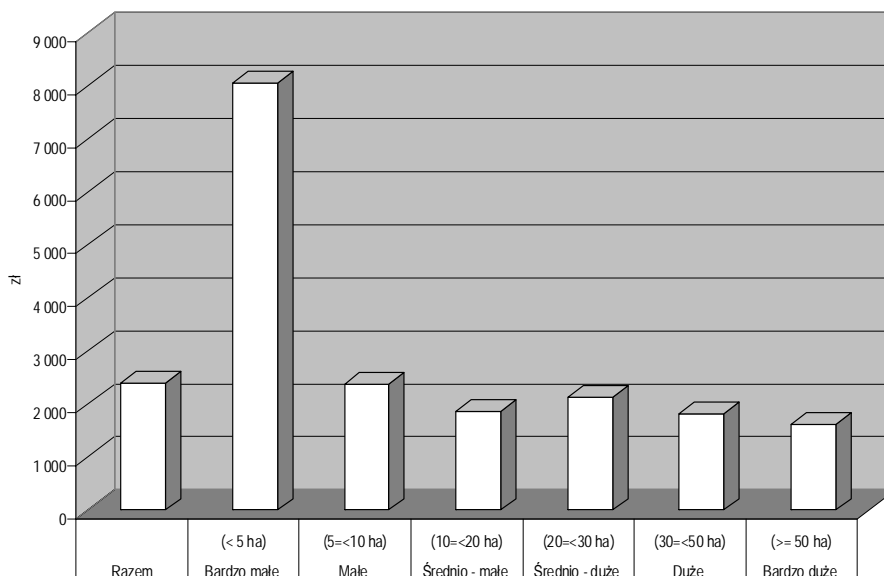
Analiza przepływu gotówki (1) (dochodu pieniężnego brutto) potwierdza wnioski z analizy WDN oraz DzRGR: wzrost powierzchni gospodarstwa umożliwia wypracowanie nadwyżki, którą można spożytkować np. w postaci inwestycji (patrz: Wykres 66).

Wykres 66 Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas powierzchni użytków rolnych

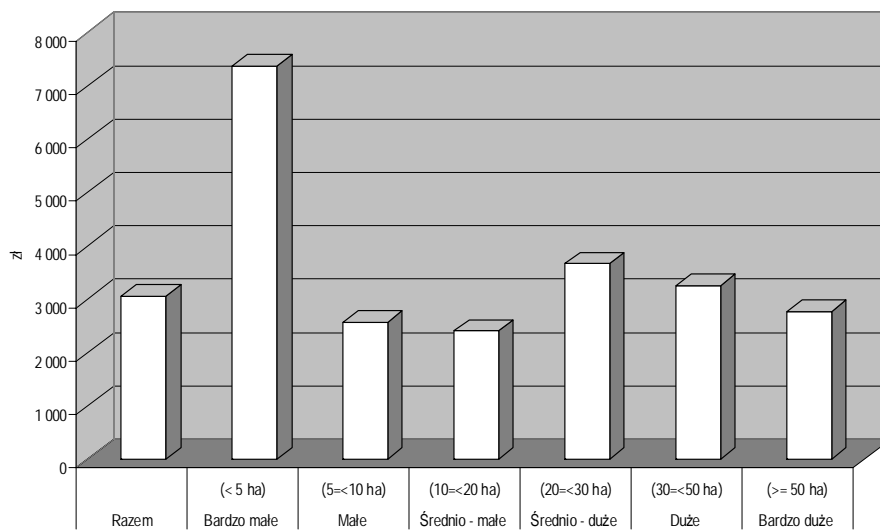

Podobne tendencje można zaobserwować analizując WDN oraz DzRGR na 1 ha powierzchni użytków rolnych (patrz: Wykres 67 oraz Wykres 68). Wyjątkiem jest jak zwykle grupa gospodarstw o powierzchni poniżej 5 ha. Tam jednak do działalności (tucz trzody i drobiu) nie potrzebna jest duża powierzchnia, a pasze są kupowane, a nie produkowane przez gospodarstwa. Stąd bardzo dobre wyniki w przeliczeniu na powierzchnię. Do tej grupy gospodarstw wchodzi również gospodarstwa ogrodnicze, które osiągają dużą nadwyżkę i dochód w przeliczeniu na jednostkę powierzchni.

Wykres 67 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

Wykres 68 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

1.6. Podsumowanie

Przeprowadzona uproszczona analiza graficzna wybranych parametrów dotyczących wyników gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2006 r., wskazuje na występowanie dużego zróżnicowania pomiędzy grupami tworzonymi według zastosowanych trzech kryteriów grupowania.

Analiza ukazała ponadto istnienie bardzo wyraźnych różnic pomiędzy wynikami obliczonymi dla gospodarstwa średniego i wynikami określonej grupy gospodarstw rolnych, utworzonej według użytych kryteriów grupowania. Znacząco różne wyniki średniego gospodarstwa od wyników poszczególnych grup gospodarstw, nakazują konieczność śledzenia i analizy sytuacji ekonomicznej różnych grup gospodarstw. Wnioski wyprowadzane tylko na podstawie wyników średnich z całego zbioru gospodarstw nie są adekwatne dla znaczącego segmentu gospodarstw rolnych należących do pola obserwacji Polskiego FADN.

Ukazane zróżnicowanie wyników poszczególnych grup gospodarstw, potwierdza zasadność wykorzystywania danych FADN dla oceny i do kreowania Wspólnej Polityki Rolnej.

1.7. Wnioski

1. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie użytych 3 kryteriów grupowania, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (19 103 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 16 –40 ESU (3 956 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości obszarowej do 5 ha użytków rolnych (8 062 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym (1 617 zł), gospodarstwa od 2 do 4 ESU (1 692 zł) i gospodarstwa największe powierzchniowo, posiadające więcej niż 50 ha użytków rolnych (1 624 zł).
2. Spośród analizowanych rozkładów grup gospodarstw ustalonych na podstawie trzech różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (32 543 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 i więcej ESU (458 202 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości obszarowej 50 i więcej ha (85 236 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa mieszane (10 697 zł), gospodarstwa od 2 do 4 ESU (6 956 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości obszarowej 5–10 ha (10 577 zł).
3. Zaobserwowane różnice w parametrach wynikowych analizowanych grup gospodarstw rolnych nakazują konieczność przeprowadzania pogłębionych analiz statystycznych w badaniach strukturalnych gospodarstw rolnych.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB